

DHK - Geografija

Per III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/2000 1

91

49600005119,1

COBISS

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

GEOGRAFSKI OBZORNIK

LETO 2000 LETNIK 47

1

GEOGRAFSKI OBZORNIK

Strokovna revija za popularizacijo geografije

Založnik	Zveza geografskih društev Slovenije	Association of the Geographical Societies of Slovenia	Publisher
Naslov	Aškerčeva 2 1000 Ljubljana Slovenija	Aškerčeva 2 1000 Ljubljana Slovenia	Address
Glavni, odgovorni in tehnični urednik	Dejan Cigale	Chief, Responsible and Technical Editor	
Uredniški odbor	Valentina Brečko, Karmen Cunder, Drago Kladnik, Miha Pavšek, Tatjana Resnik Planinc, Maja Topole, Ana Vovk Korže	Editorial Board	
Prelom	SYNCOMP	Typesetting	
Tiskar	Collegium Graphicum	Printer	
Izhajanje	Četrtletno	Quarterly	Frequency
Finančna podpora	Ministrstvo za šolstvo in šport	Ministry of Education and Sports	Financial Support
Cena	450,00 SIT	4,00 USD	Price
Žiro račun	APP 50100-678-44109	Nova Ljubljanska banka 50100-620-133 7383-20885/0	Bank Account

GEOGRAPHIC HORIZON

Professional Review for Popularization of Geography

STROKOVNI ČLANKI

3

PROFESSIONAL ARTICLES

Urška Eniko ✓	3	Change of landscape in Bovško in the last two centuries
Preobrazba pokrajine na Bovškem v zadnjih dveh stoletjih		
Smiljan Bačani ✓	7	Vegetation in Maribor
Vegetacija v Mariboru		
Lučka Lorber ✓	12	Trends in the development of the international economy in the postindustrial era
Trendi v razvoju svetovnega gospodarstva v postindustrijskem obdobju		
Boštjan Gradišar ✓	26	Algarve – the European »End of the world«
Algarve, evropski »Konec sveta«		

DOGODKI, OCENE, DRUŠTVA

20

EVENTS, REVIEWS, SOCIETIES

Vsak avtor je v celoti odgovoren za prispevek.

Each author is fully responsible for the task.

NASLOVNICA

Mogočni klifi so ena izmed najbolj znanih naravnih značilnosti Algarva, pokrajine na jugu Portugalske (foto: Boštjan Gradišar).

FRONT PAGE

Magnificent cliffs are among the most well known landscape features of region Algarve in the south of the Portugal (photo: Boštjan Gradišar).

PREOBRAZBA POKRAJINE NA BOVŠKEM V ZADNJIH DVEH STOLETIH

Urška Eniko

UDK: 913(497.4 Bovško)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Preobrazba pokrajine na Bovškem v zadnjih dveh stoletjih

Članek prikazuje nekatere preobrazbe pokrajine na Bovškem, gorski pokrajini v severozahodni Sloveniji v zadnjih dvesto letih. Prispevek temelji predvsem na analizi jožefinske vojaške karte iz 2. pol. 18. stol., franciscejskega katastra iz 1. pol. 19. stol. in današnjih topografskih kart ter terenskemu delu.

ABSTRACT

Change of landscape in Bovško in the last two centuries

The article presents some changes in Bovško, the mountainous landscape in the northwestern Slovenia, in the last two hundred years. It is mainly based upon the analysis of Josephinian military map from the second half of the 18th century, Franciscan cadastral register from the first half of the 19th century, present maps and field work.

AVTOR

Urška Eniko

Naziv: prof. geografije in zgodovine
Naslov: Pot na Koče 1, 4226 Žiri, Slovenija
Telefon: +386 (0)64 691 793
E-pošta: urska.eniko@uni-lj.si

III B21 / 2000-1/1

496/5119

Bovško je gorska pokrajina z najbolj severozahodno lego v državi. Obsega alpski visokogorski svet Zgornjega Posočja, kamor štejemo dolino Soče nad Trnovim ob Soči do njenih povirnih dolin, in je od leta 1995 enako ozemlju na novo ustanovljene občine Bovec (3). Robna pokrajina je prek Predela in Učje povezana z Italijo, prek Vršiča ter Tolmina in Idrije pa z ostalo Slovenijo.

Bovško je bilo poseljeno že v 12. stoletju pred našim štetjem. Zaradi svojske geografske lege ima njegova zgodovina ne le slovanski in germanski, ampak tudi romanski pečat. Ves čas je bilo revna pokrajina, saj ima slabe naravne razmere za kmetijstvo. Na njegov razvoj je pomembno vplivala stara predelska pot, ki je zagotavljala dodaten zaslužek. Na njen račun so živela predvsem naselja ob Koritnici. Trenta je oživela v 16. stoletju, ko so začeli kopati železovo rudo. Danes je odločujoča dejavnost za razvoj Bovškega turizem.

V članku so prikazani nekateri vidiki pokrajinske preobrazbe na Bovškem v zadnjih dvesto letih, ugotovljeni predvsem s pomočjo analize jožefinske vojaške karte v merilu 1 : 28.800 iz druge polovice 18. stoletja, franciscejskega katastra v merilu 1 : 2880 iz prve polovice 19. stoletja ter sodobnih topografskih kart v merilih 1 : 25.000 in 1 : 10.000.

Današnja prometno hrbtenjačo sestavljata stara trgovska cesta, speljana od Predela vzdolž Koritnice in Soče, ter cesta po dolini Trente. Z nekaterimi redkimi odstopanji obe potekata po isti trasi kot prometnici v drugi polovici 18. stoletja. Razen številnih stez in pešpoti, ki vodijo v gore in na planinske pašnike, so v dvesto letih izdelali le malo novih poti. Mnoge pešpoti in steze so izboljšali in so zdaj prevozne (na primer proti Bavšici in Možnici) z motornimi vozili. Nekaterne nekdanje steze so se postopoma zarasle (na primer steza iz Podklopce do Plužne). Nove so cesta od Bovca prek Čezsoče do Loga Čezsoškega, speljana po levem bregu Soče, ki je povezana tudi z glavno obsoško cesto, povezava ob Učji z Italijo in cesta na Mangartsko sedlo, ki se edina med slovenskimi cestami vzpne prek 2000 m visoko. Cesta Bovec-Trenta se od prve svetovne vojne dalje nadaljuje čez preval Vršič (1611 m).

Slika 1: Plužna, vas pod Kaninom (foto: Urška Eniko).

Pred dvesto leti je bilo na vseh poteh skupaj le trinajst mostov, danes jih je štirikrat več. Sočo lahko danes prečkamo prek mostu vsaj na dvajsetih mestih, pred dvema stoletjema pa je imela le štiri mostove, vse na cesti Bovec–Trenta.

V drugi polovici 18. stoletja je bilo na Bovškem deset mlinov. Danes je le še eden ob hudourniku Zadnjica. Trije mlini so bili ob Soči (dva pri vasi Čezsoča in eden pri Kršovcu) in ob Koritnici. Po en mlin so imeli potoki Učja, Žvika, Mangartski potok in neimenovani potoček, ki je tekel skozi Kal.

Poselitev pred dvesto leti je bila omejena na naselja na dnu rečnih dolin. Samo Plužna je bila umaknjena pod pobočje Kanina. Zunaj jeder naselij so bile le redke samotne domačije. Razpršena poselitev je bila le v Trenti, kjer ni bilo nobenega večjega naselja ali zaselka, celo tri hiše so bile redko skupaj. Vsi kraji so se ohranili, le zaselka »zu Žaga« (Pri Žagi), ki je stal na levem bregu Soče, južno od Loga Čezsoškega, danes ni več. Kot nekoč je poselitev omejena na rečne terase, le da je mnogo bolj

razpršena. Med vasmi so nastali manjši zaselki in zrasle so posamič stoječe hiše.

V dolini Koritnice je prišlo do preimenovanja naselij. Gorenji Log se je preimenoval v Strmec na Predelu, Srednji Log pa v Gorenji Log.

Po številu hiš so se z izjemo Predela in Strmca vsa naselja na Bovškem v dvesto letih povečala. Število prebivalcev se je od druge polovice 19. stoletja povečalo samo v Bovcu (le za 11 %), približno enako pa je ostalo v Kalu-Koritnici. V vseh drugih krajih se je število ljudi zmanjšalo, ponekod za več kot polovico. V Soči se je število prebivalcev zmanjšalo kar za 79 %, na Strmcu pa celo za 90 %. Zaselek Lemovje na južnem pobočju Bavškega Grintavca ima po pripovedovanju domačinov le še tri ostarele prebivalce.

Do opaznih razlik je v dvesto letih prišlo pri poteku struge Soče in njenih večjih pritokov. Opazne so razlike v vijuganju in ponekod v prodnih nanosih. Največja sprememba je vidna na sotočju Soče in Učje, kjer je tok Soče premaknjen proti vzhodu, ter pri njenem sotočju z Lepešnjico, kjer je tok Soče pomaknjen proti severu.

Preglednica 1: Število stavb in prebivalcev na Bovškem.

Naselje	Jožefinski vojaški zemljevid – število stavb	Franciscejski kataster – število stavb	Topografska karta – število stavb	Število prebivalcev leta 1870	Število prebivalcev leta 1991
Bovec	150	412	270	1463	1670
Čezsoča	107	192	126	651	330
Dvor	38	66	71	276	–
Gorenji Log	14	38*	45	181	56
Kal-Koritnica	40	35*	53	160	154
Log Čezsoški	8	27	27	164	76
Plužna	12	42	52	251	56
Predel	13	8*	7	27	–
Soča	–	–	–	840	181
Spodnji Log	9	52*	28	220	–
Srpenica	30	157	65	608	205
Strmec	11	33*	11	156	16
Trenta	–	–	–	357	120
Trnovo	45	62*	59	353	177
Žaga	32	89*	108	684	375

*leto 1870

Slika 2: Redek gozd na nekoč travnatih zemljiščih nad Virjem pri Plužni (foto: Urška Eniko).

Slika 3: Gozdnato območje južno od Plužne. Spredaj je zajezitveno jezero, nad Bovcem pa se vzpenja slikoviti Svinjak (foto: Urška Eniko).

V poraščenosti površja so opazne predvsem razlike med gozdnimi in travnatimi zemljišči. Večinoma se je gozd širil na travnata zemljišča. Največjo preobrazbo je doživel pas ob Soči, kjer se je ponekod gozd spustil vse do reke.

Večina naselij, ki so bila nekoč sredi travnatega sveta, se danes že stika z gozdom. Ponekod je travnati pas segal tudi več kot pol kilometra od naselij proti pobočjem okoliških gora. Celo do Plužne je segal le pas posamezno rastočih dreves.

Delež kmetijskih zemljišč se je na celotnem Bovškem v dvesto letih prepolovil. Močno se je zmanjšal delež njiv, povečala pa sta se deleža travnikov in pašnikov. Nekoliko se je povečal tudi delež gozda.

Podobne ugotovitve prinaša tudi primerjava današnje rabe tal in izrabe po franciscejskem katastru za izbrano območje med krajema Plužno in Sočo, torej na območju Bovške kotline. Ker je območje v neposredni bližini Bovca, je doživelo korenito geografsko preobrazbo. Že bežen pogled na franciscejski kataster in primerjava stanja z današnjo pokrajino pokažeta v rabi tal velike spremembe. Predvsem so se na račun travnikov in njiv povečali gozdovi. Tako daje zdaj celotno območje med Plužno in glavno cesto Kobarid–Bovec videz gozdnate pokrajine, čeprav je gozd še vedno precej redke in prepreden z majhnimi travnatimi zaplatami. Pred 160 leti je bila pokrajina izrazito travnata; med travniki in pašniki so bile tudi njive. Te so pozneje skoraj povsem izginile, saj je na vsem območju le nekaj manjših »vrtičkov«.

Zaradi opuščanja kmetijstva, prepovedi paše koz po letu 1950 in depopulacije, so se mnoga pobočja ponovno zarasla s tako imenovanim drugotnim gozdom, katerega lastnosti se spreminjajo glede na matično podlago in lego. Posledica zaraščanja je tudi dviganje zgornje gozdne meje (3).

Pokrajina na Bovškem je v zadnjih dvesto letih doživela številne geografske spremembe; največje beležimo od sredine tega stoletja. Zaradi obrobnosti Bovškega ter slabih razmer za kmetijstvo so se po drugi svetovni vojni vrstili številni procesi, ki so preobrazili pokrajino: beg z dežele, depopulacija, deagrarizacija, ozelenjevanje, ogozdovanje ter spreminjanje nekdanjih kmečkih domov v počitniška bivališča. Njihova posledica je tudi neugodno demografsko stanje. Številna naselja so demografsko ogrožena, nekatera pa so že doživela demografski zlom.

1. Franciscejski kataster za katastrsko občino Bovec, lista 30 in 35.
2. Jožefinske vojaške karte: Sekcije 130, 131, 132, 133, Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. ZRC SAZU. Ljubljana, 1997.
3. Kunaver, J. 1996: Bovško. Regionalna geografska monografija Slovenije, 1. del. Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU. Ljubljana.
4. Popis prebivalstva leta 1991. Popis prebivalstva, gospodarstev, stanovanj in kmečkih gospodarstev v republiki Sloveniji v letu 1991 po občinah, naseljih in krajevnih skupnostih, končni rezultat.
5. Pregledni katastrski načrt. Žaga 50. Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo. Ljubljana, 1984.
6. Rutar, S. 1994: Zgodovina Tolminskega. 2. izdaja faksimiliranega ponatisa. Nova Gorica.
7. Topografska karta 1 : 10.000: Bovec 9. Geodetska uprava SRS. Ljubljana, 1968.
8. Topografske karte 1 : 10.000: Breginj – Žaga 15, Žaga 10, Tolmin – Bovec 11, Bovec 2, Bovec 4, Bovec 6, Bovec 8. Geodetska uprava SRS. Ljubljana, 1979.
9. Topografske karte 1 : 25.000: Bovec, Kanin, Kranjska Gora, Predel, Rateče, Soča. Republiška geodetska uprava RS. Ljubljana, 1987.

VEGETACIJA V MARIBORU

Smiljan Bačani

UDK: 911.2:581.9(497.4 Maribor)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Vegetacija v Mariboru

Avtor je v Mariboru popisoval rastlinske združbe po metodi Braun-Blanqueta. Kartirani so bili biotopi, ki so značilni za mesto. Skupaj je bilo določenih 112 rastlinskih vrst, ki pripadajo 37 družinam. Najuspešnejše vrste so generalisti in niso vezane na kakšen poseben tip rastišča. Glede na izvor prevladujejo tiste, ki zaradi prilagodljivosti preživijo rastiščne razmere. Kategorije zelenih površin imajo ekološki, oblikovni in socialni vidik.

ABSTRACT

Vegetation in Maribor

The author took an inventory of plant formations in Maribor according to the Braun-Blanquet method. Biotopes, characteristic of the town, were inventoried. All together 112 plant species, belonging to the 37 families were defined. The most successful species are generalists and they are not bound to the particular type of the habitat. Regarding their origin those, which survive the habitat conditions due to their adaptability, prevail. Categories of green areas have ecological, formal and social aspect. Existing vegetation should be protected and preserved along with the development of the town.

AVTOR

Smiljan Bačani

Naziv: prof. geografije in biologije
Naslov: Titova 21, 2000 Maribor, Slovenija
Telefon: +386 (0)62 314 173

Življenjske oblike rastlin in živali se prilagodijo življenju v mestih. Najuspešnejše so tiste, katerih obstoja na prvi pogled sploh ne opazimo. Vzrok temu je stapljanje in zlivanje z okolico. Natančnejši opazovalec pa lahko v mestu našteje veliko število primerkov posameznih vrst.

Mariborčani se nedvomno zavedamo pomena mestnega rastišča, sicer se ne bi borili za tako rekoč vsako drevo v mestu, ki je obsojeno na posek. Sekira, ki meščanu odstrani senco in otroku napravo za igranje, pa je samo ena od nevarnosti, ki pretijo mestnemu rastištvu. Že na prvi pogled opazna razlika med mestno in okoliško, bolj primarno vegetacijo nam daje tudi druge povode za razmislek. Zakaj najdemo te specifične vrste samo v mestu in zakaj so te vrste manj prisotne v okolici?

Pri pisanju tega prispevka so me vodila naslednja vprašanja:

- Katere tipične vrste rastlin lahko najdemo v Mariboru?
- Katere življenjske združbe (fitocenoz) so najbolj značilne za mesto?
- Kakšno vrednost imajo kartirani biotopi?
- Kakšna je razširjenost mestne vegetacije?
- V čem je pomen rastlin (tudi splošno)?
- Kaj vse ogroža mestno vegetacijo?
- Kako vrednotimo vegetacijo v mestu?

Metode dela. V mestu so območja z različnimi rastiščnimi razmerami. Med množico povezav in odvisnosti rastlin od okolja lahko natančno merimo le nekatere dejavnike, za mnoge pa sploh ni uporabnih metod. Še vedno obstajajo nam slabo poznani ali popolnoma neznani dejavniki, ki vplivajo na rastištvu. To otežuje raziskovanje fitocenoz. V srednjeevropskem prostoru se je za njihovo preučevanje pokazala kot najprimernejša metoda Braun-Blanqueta, imenovana tudi srednjeevropska ali žüriško-montpelieška. Metoda vsebuje analitično in sintetično oceno združbe. Pri analitični oceni združbe ugotavljamo floristično sestavo, strukturo in ekološke pogoje. Vse podatke zapisujemo v fitocenološki popis.

Analiza floristične sestave. Ugotavljal sem naslednje pomembnejše elemente vegetacije: številčnost vrst (abundanca), pokrovnost vrst

(dominanca), porazdelitev (socialnost), življenjsko sposobnost (vitalnost), plastovitost in življenjsko obliko rastlin.

Terensko delo. Priprava za terensko delo se prične z analizo kart, zlasti vegetacijske, geološke in pedološke. Terenske ogleda predvidenih lokacij sem pričel že na začetku leta 1997. Takrat sem pričel tudi s splošnim zbiranjem cvetočih rastlin za herbarij. Te rastline sem nabiral vse do meseca novembra leta 1997. Takrat so nastale fotografije, beležke in zapisi z več lokalitet. Izbral sem lokacije različnih biotopov. Rastlinstvo sem popisal v naslednjih, za mesto značilnih biotopih (klasifikacija po Sukoppu):

- delna pozidava z vrtovi,
- opuščene površine,
- zelene površine,
- prometne površine.

Za kartiranje sem uporabil metodo kvadrata ali linijskega transeкта (pasovi ob cestah). Analizo fitocenoloških združb sem opravljal v glavnem vegetacijskem obdobju od marca do oktobra.

Preden se lotimo popisovanja, je treba izbrati popisno mesto. Na mestu popisa mora biti vegetacija homogena. To pomeni, da ne smemo popisovati na stičišču dveh združb, ampak popisujemo samo eno združbo. Popisna površina mora biti tako velika, da vključuje večino vrst, ki se v posamezni združbi pojavljajo. Na popisnem mestu zabeležimo najprej rastlinske vrste na majhni površini in potem postopno povečujemo površino. Zato sem se odločil za površino 25 m² pri neolesenelih (travnatih) združbah in površino 500 m² pri olesenelih združbah.

Pregled vegetacije v Mariboru. Izvor rastlinskih vrst v mestih je različen. Glede na izvor ločimo:

- vrste, ki zaradi prilagodljivosti preživijo rastiščne spremembe; v mestih te rastline zelo dobro uspevajo;
- vrste, ki sledijo človeku; to so rastline iz toplejših klimatov, ki najdejo v mestih ugodne klimatske pogoje;
- vrste, ki jih je naselil človek.

V mestu najdemo naslednje kategorije zelenih površin:

- gozd,
- park,

- drevoredi,
- kmetijske površine,
- vrtovi,
- zelenice,
- ledine,
- pripotja, obmejne živice.

Gozd. Najmarkantnejša vegetacija v Mariboru so močno spremenjeni ostanki nekdanjih mešanih in poplavnih gozdov. Ti so bili avtohtona, primarna vegetacija, preden je pričel človek s svojim delovanjem pomembnejše spreminjati pokrajino.

Drevesne skupnosti v mestu uspevajo v parkih, ob športnih objektih (Športni park Branik, Železničar, Kovinar), v bivših in sedanjih vojaških območjih, na mestnem (Pobreškem) pokopališču, v številnih drevoredih (npr. Tomšičev drevored), pri osnovnih šolah in v preostalih skrčenih gozdovih (Betnavski gozd, Stražun).

Največja gozdna površina je Stražunski gozd. Na severozahodu je omejen z mestno obvoznico. Severozahodno od obvoznice so ostali manjši gozdni sestoji, ki mejijo na naselje v pobreški kotlini ob Nasipni ulici. Višina dreves je do 35 m, premer debel pa do 110 cm, vendar je povprečje v glavnem nižje.

Parkovne nasade in parke najdemo na bivših vojaških površinah (vojašnice Rudolfa Maistra, Vojvode Mišiča, Slave Klavore), na Slomškovem, Maistrovem, Schreimerjevem in drugih trgih, pa tudi na dvoriščih večjih vil iz začetka stoletja, v športnih parkih (Branik, Kovinar, Tabor, Železničar) in na Mariborskem otoku. Njihova skupna površina je približno 50 do 70 ha.

Splošne značilnosti parkov so redkeje rastoča drevesa, največkrat z vmesnimi zelenicami, s pokošeno travo in z malo ali brez grmovne plasti. So zaprti za motorni promet, imajo sprehajalne poti, klopi in igrala. K parkovnim nasadom lahko prištejemo tudi rastline na pokopališčih.

Na rastlinske vrste v parkih ima močan vpliv človek s svojim izborom. Neposredno vpliva na vrste in kraj rastišča rastlin. Najpogostejše lastnosti dreves, ki jih sadijo v parkih, so:

- trpežnost (proti onesnaževanju, prenašajo obrezovanje),
- atraktivnost (listi, razvejano deblo),

- cvetovi,
- zdravilnost (plodovi, skorja),
- senca, hlajenje,
- estetska vrednost,
- nezahtevnost.

Nekatere podobne lastnosti, vendar z drugimi funkcijami, imajo drevoredi.

Drevoredi so v glavnem ob prometnicah. Drevesne vrste, ki so primerne za drevorede, so: navadni divjji kostanj (*Aesculum hippocastanum*), lipa (*Tilia* sp.), jagned (*Populus nigra* var. *italica*), javor (*Acer* sp.), vrba (*Salix* sp.) in platana (*Platanus* sp.). Ta drevesa so listopadna, odporna proti različnim vrstam onesnaženj in prenašajo obrezovanje. Njihove funkcije so zelo kompleksne (glej funkcije rastlin v mestu).

Kmetijske površine so pretežno na srednje globokih in globokih rjavih prsteh (distrična rjava, evtrična rjava in rigolana prst). Take prsti so na Urbanskem platoju, v južnem delu Maribora (Betnava) in jugozahodnem delu Maribora ob vznožju Pohorja.

Na **vrtovih** je intenzivna pridelava in velika raznovrstnost rastlin. To so površine, ki so drobno razparcelirane in na katerih v glavnem rastejo vrtnine in sadna drevesa. Največ jih je na parcelah, ki pripadajo eno- ali dvodružinskim stanovanjskim hišam. Take četrti so zlasti na Teznu, Taboru in Pobrežju.

Zelenice. V mestu so jim namenjene predvsem površine ob prometnicah, na škarpah, na brežinah, mejnih območjih, pripotjih, med drevoredi, v parkih, na ledinah, dvoriščih, grobovih ipd. Njihova glavna značilnost je, da zaradi košnje (vsaj enkrat letno) ne uspevajo grmi in druge lesnate rastline. Uspevajo samo zeli in trave.

Vrednotenje vegetacije v Mariboru.

Vegetacijo v mestu lahko ovrednotimo z naslednjih vidikov:

- ekološki vidik,
- oblikovni vidik,
- socialni vidik.

Ekološki vidik vegetacije v mestu.

Drevesa v mestu opravljajo svojstveno in nena-domestljivo vlogo kroženja snovi in energije.

Oblikovni vidik vegetacije v mestu.

Vegetacija s svojim obstojem oblikuje življenjski prostor človeka. Je bistven element kvalitete

Slika 1: Mikrolokacije v mestu omogočajo rast termofilnih rastlin, kot je ta figovec v Volkmerjevem prehodu (foto: Smiljan Bačani).

nega bivalnega okolja. S tem vpliva tudi na kvaliteto življenja, katere pomena se vedno bolj zavedamo.

Vegetacijo v Mariboru je človek s svojimi posegi bistveno preoblikoval. Prvotne praktično ni več, sedanja pa ima novo funkcijo. Rastlinstvo, ki ima oblikovno vlogo, človek tudi veliko bolj ureja. Ob cestah, športnih površinah ali pred hišami ima nalogo zakrivanja. Zeleni pasovi ob prometnicah pomirjajo napetost in služijo ločevanju cest od pešpoti. Nalogo olepševanja okolice in dajanja vtisa umirjenosti imajo parki, ki so lahko namenjeni tudi rekreaciji in oddihu. Lahko so javnega pomena (mestni park) ali pa so pred šolami, vrtci in vilami. Okrasna vegetacija je na terasah, balkonih, okenskih policah, pred bloki ipd. Dobro so vzdrževani drevoredi. Razbijajo monotonost ob prometnicah, popestrijo okolje in ugodno vplivajo na počutje ljudi.

Slika 2: Drevoredi v Fochovi ulici (foto: Smiljan Bačani).

Socialni vidik vegetacije v mestu.

V centru mesta so drevoredi, parki in zelenice, ki služijo rekreaciji. Omogočajo sprehode, druženje in razne igre. Na obrobju mesta so gozdovi in kmetijske površine, ki služijo tudi drugim namenom (npr. nabiranje gozdnih sadežev in kmetijskih pridelkov).

Človek je socialno bitje, je pa tudi del narave, zato potrebuje za fiziološko funkcioniranje naravno ravnotežje, ki ga je v mestih zaradi pomanjkanja površin težko ohranjati. Kvalitetno bivalno okolje je lahko le tisto, kjer je zadosti zelenih površin.

Ohranjanje in varovanje naravne raznolikosti vegetacije v mestu. Posledica širjenja mestne površine in zgoščevanja prebivalstva so posebne ekološke razmere. Potrebe mestnega prebivalstva jih spreminjajo in vplivajo na kakovost mestnega okolja.

Človek ima pravico do humanega okolja, v katerem se ohranjajo naravni elementi (parki, zelenice, drevoredi, vrtovi), ki omogočajo

človekovo psihofizično zdravje, zato moramo tudi v mestih delovati skladno z ekološkimi možnostmi okolja. Žal se pri izgradnji mest vse preveč upoštevajo ekonomski argumenti, ki pa niso povezani s sonaravnim urejanjem okolja. Obseg zelenih površin v mestnem okolju je merilo kvalitete okolja.

Priporočljivo je, da so posamezne zelene površine med seboj povezane z drevoredi, rečnim obrežjem ali živimi mejami. Na ta način je komuniciranje med vrstami lažje. Tako se tudi prepreči oziroma zmanjša njihova medsebojna izoliranost.

Zelena masa filtrira in veže prah v zraku. Odvzema CO_2 , oddaja O_2 , blaži veter ter s hlajenjem in izhlapevanjem vode vpliva na konstantnejšo mikroklimo. Opad ustvarja pogoje za raznovrstnost in ohranja plodna tla. Blaži se udarna moč dežja, istočasno pa se bogati in ohranja podtalnica. Vse zelene površine nudijo habitate najrazličnejšim organizmom in popestrijo prisotnost življenjskih oblik v bivalnem

okolju, kar ima številne ugodne psihofizične lastnosti.

Najbolje je, če dajemo pri tem prednost domačim grmovnim in drevesnim vrstam. Naravni travnik s plevelnimi vrstami omogoča obstoj mnogo več življenjskih vrst kot npr. enaka površina strojno košenega travnika. Puščajmo stara drevesa, saj nudijo zatočišče za druge vrste. V parkih moramo ustvarjati večslojnost ter saditi vrste, ki nudijo pelod, nektar in semena. Varovati moramo z vegetacijo obrabljene vodne površine za trajnejšo reševanje rib, dvoživk, plazilcev, ptičev in sesalcev.

Pri urejanju mestnega okolja moramo delovati dolgoročno in pri tem ne smemo upoštevati samo kratkoročnih gospodarskih koristi. Človek je še vedno samo del narave in tudi nanj vplivajo vsi naravni zakoni. To pomeni, da samo raznovrstnost živega sveta daje pogoje za naše kvalitetno in zdravo bivanje. Uničevanje in izrivanje vegetacije iz mest povzroča siromašenje življenjskega okolja.

Zaključek. Maribor leži v subpanonskem fitocenološkem območju, kjer je zastopana tako potencialna kot antropogena vegetacija. Metoda, s katero sem preučeval rastlinske vrste in združbe, je univerzalna in znanstveno priznana Braun-Blanquetova metoda. Popisal sem rastline v nekaterih parkih in najznačilnejših mestnih biotopih. V Mariboru si od strogega mestnega jedra navzven sledijo naslednje kategorije zelenih površin: parkovni nasadi, drevoredi, negovane zelenice, vrtovi, na obrobju prehajajo v neurejene zelenice, ledine, gozd in kmetijske površine.

Najznačilnejša drevesa v parkih so gaber, bukev, topoli, javori, vrbe, rdeči bor in hrast. V drevoredih prevladujejo topoli, platane in divji kostanji. Najznačilnejše zeli so trave, radičevke, metuljnice, nebinovke in ustnatice. Uspevajo na vseh tistih površinah, ki so letno vsaj enkrat pokošene. Zaradi avtohtonosti in izrazite prilagodljivosti najdemo te vrste na vseh zelenih površinah v mestu.

Potencialna vegetacija je zaradi antropogenih vplivov močno spremenjena. Sedanja vegetacija je tista, ki uspeva v spremenjenem okolju ali pa je bila vanj prinesena. Najštevilč-

nejše družine s svojimi predstavniki so se najbolj prilagodile rastiščnim pogojem.

Osiromašena pestrost okolja in enolični biotopi imajo za posledico veliko število predstavnikov nekaterih najuspešnejših vrst. Te so pridobile na račun drugih, pestrost vrst pa se je zmanjšala.

Vegetacija ima v Mariboru različen pomen in vlogo:

- ekološko vlogo (čiščenje zraka, uravnavanje temperaturnih razlik, blaženje udarne moči dežja, ohranjanje plodnih tal, odvzemanje prahu in ustvarjanje pogojev za raznovrstnost živih bitij);
- socialno vlogo (v centru mesta so drevoredi, parki in manjši zeleni otočki, ki imajo rekreativno vlogo; temu namenu služijo tudi gozdovi in kmetijske površine na obrobju mesta.);
- oblikovno vlogo.

Obstoječa vegetacija bi se morala pri nadaljnjem razvoju mesta zavarovati in ohraniti. Brezpogojno bi bilo treba zavarovati gozdne točke, parke, zelenice, drevoredne skupine dreves, žive meje, naravna rečna obrežja, naravne travnike, nasade in grmovja.

1. Drozg, V. 1997: *Nekatere značilnosti ustroja Maribora*. Geografski vestnik, 69.
2. Kaligarič, M. 1992: *Katalog rastiščnega severovzhodne Slovenije*. Maribor.
3. Seliškar, A. 1984: *Preučevanje rastlinskih združb*. Naša rodna zemlja, 2. Prirodoslovno društvo Slovenije. Ljubljana.
4. Sukopp, H. 1990: *Stadtökologie: das Beispiel Berlin*. Reimer.
5. Vovk, A. 1995: *Pokrajinsko ekološke enote severovzhodne Slovenije*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
6. Žiberna, I. 1992: *Nekatere značilnosti mestne klime Maribora*. V: *Geografska monografija mesta Maribor*. Pedagoška fakulteta. Maribor.

TRENDI V RAZVOJU SVETOVNEGA GOSPODARSTVA V POSTINDUSTRIJSKEM OBDOBJU

Lučka Lorber

UDK: 911.3:339.9
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Trendi v razvoju svetovnega gospodarstva v postindustrijskem obdobju

Razvoj znanosti in tehnološki napredek sta povzročila pomembne strukturne spremembe v gospodarstvu, zlasti deindustrializacijo in terciarizacijo ter oblikovanje svetovnega trga. Vlaganje v raziskave in razvoj je primarni pogoj za gospodarski razvoj določene regije in proces globalizacije.

ABSTRACT

Trends in the development of the international economy in the postindustrial era

Scientific development and technological progress caused structural changes in the economy, particularly disindustrialization and transition from the secondary production to the tertiary one as well as the formation of the global market. The investments into researches and development are of primary importance for the economic development of the region and for the process of globalization.

AVTORICA

Lučka Lorber

Naziv: dr., prof. geografije, višja predavateljica
Naslov: Košaški dol 12, 2000 Maribor, Slovenija
Telefon: +386 (0)62 226 484
E-pošta: lucka.lorber@uni-mb.si

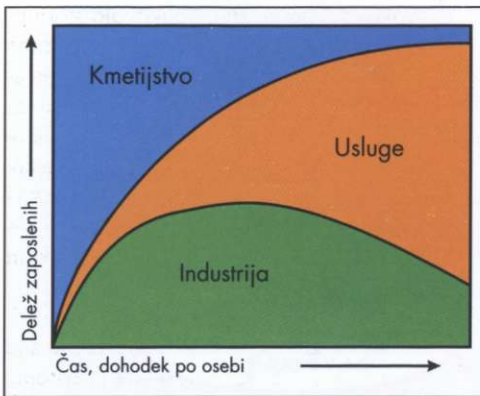
Človekova dejavnost je oblikovala stopnjo razvoja družbe, odnose med ljudmi in odnos ljudi do okolja. Industrijska revolucija je temeljito spremenila odnose v družbi in prostoru ter povzročila največji in najhitrejši razvoj civilizacije v 19. in 20. stoletju. Industrializacija je živ proces, ki vpliva na podobo, vlogo in preobrazbo prostora. Kompleksen pristop opredeljuje industrijo kot pojav in dejavnik v geografskem prostoru (1).

Hitra industrializacija je sprožila deagrarizacijo in urbanizacijo, mobilnost delovne sile in blaga, rušile so se stare vrednote in spremenjal se je način življenja. Tehnološki napredek je vplival na izboljšanje življenjskih razmer in spremembo demografske podobe, zmanjšala se je smrtnost, povečal se je naravni prirastek in podaljšala življenjska doba prebivalstva.

Procesi industrializacije potekajo v različnih razvojnih ciklih, odvisnih od naravnih in družbenih razmer v posameznih okoljih. Na prehodu v novo tisočletje dobivajo značaj globalnosti, čeprav je proces industrializacije v posameznih okoljih še neizrazit. Človeštvo prehaja v postindustrijsko obdobje, ki ga označuje odprto svetovno gospodarsko tržišče. Vključitev na skupni gospodarski trg zahteva prestrukturiranje celotnega gospodarstva, tako v razvitih kot nerazvitih državah.

Integracija znanosti in tehnologije ter uvažanje vrhunske tehnologije v proizvodnjo so povzročili prestrukturiranje industrije. Proces deindustrializacije je posledica tehnološkega napredka in gospodarskega razvoja razvitih gospodarstev. Spremembe so vplivale na sestavo industrije in kljub močnemu zmanjšanju števila zaposlenih v sekundarnem sektorju se industrijska proizvodnja nenehno povečuje. Vzporedno sta se razbohotila procesa terciarizacije in kvartarizacije, v terciarnem in kvartarnem sektorju pa se je zaposlil velik del dejavnega prebivalstva.

Zmanjšanje deleža zaposlenih v industriji lahko primerjamo z dramatičnim padcem zaposlenih v primarnem gospodarskem sektorju po industrijski revoluciji. Na začetku 20. stoletja je v kmetijstvu industrijskih držav delala približno tretjina zaposlenih. Hitra rast produktiv-

Slika 1: Spremembe v zaposlitveni sestavi v 20. stoletju (vir: World Economic Outlook, Globalization Opportunities and Challenges, May 1997, Washington, D. C., USA).

nosti zaradi intenziviranja kmetijske pridelave, še bolj pa industrializacija sta sprožili močan proces deagrarnizacije. Delež zaposlenih v primarnem sektorju je v razvitih državah manjši od 8 %, v Združenih državah Amerike pa le 3 %.

Proces industrializacije ni povsod enak. Medtem ko v državah v razvoju delež industrijskega prebivalstva še vedno narašča, se v razvitih državah zmanjšuje že vse od začetka sedemdesetih let (1), v državah na prehodu pa šele po letu 1989.

S postindustrijskim obdobjem se poglobljajo razlike med razvitimi in nerazvitimi območji sveta. Svetovni gospodarski napredek narekujejo najrazvitejše države s pomočjo znanosti, informacij in kapitala. Poglobljajo se zlasti gospodarske in socialne razlike, ki se odražajo na demografskem področju. Nerazvite države se ob spreminjanju družbenih sistemov spopadajo še z dodatnimi strukturnimi težavami.

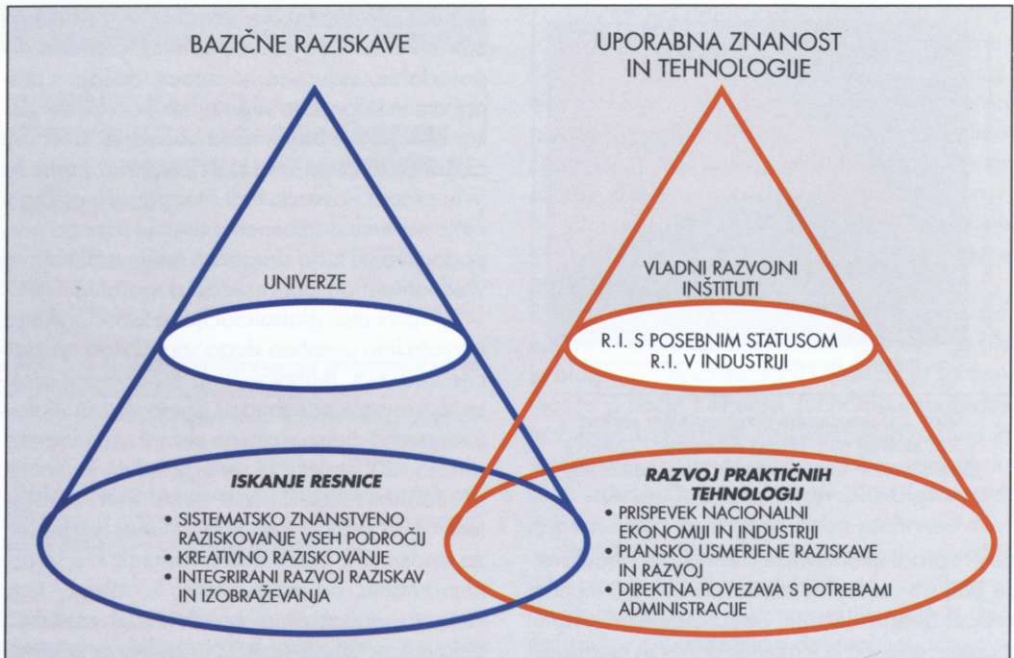
Nova industrija zaposluje visokokvalificirano delovno silo, ki je sposobna razvojno in inovativno ustvarjati ter konkurenčno nastopati na svetovnem trgu. Tehnološki razvoj omogoča visoko produktivnost z malo zaposlenimi, zato je v starih industrijskih regijah prišlo do velikih presežkov delovne sile. Nekvalificirana delovna sila se je morala prekvalificirati. Večina zaposlenih je postala tehnološki presežek, ki se je sčasoma zaposlil v storitvenih dejavnostih. Sprožil se

je proces intenzivne tercijarizacije gospodarstva. Stara industrijska mesta, ki niso pravočasno posodobila industrije, se danes soočajo s propadom in stagnacijo industrijskih podjetij ter veliko brezposelnostjo nekvalificirane (zvečine ostarele) delovne sile. V državah na prehodu je ta proces povezan tudi s težavami v prilagajanju novemu družbenemu sistemu tržnega gospodarstva, ki terja drugačen način mišljenja in vrednotenja gospodarskega dogajanja.

V procesu globalizacije gospodarskega razvoja ima posebno vlogo sposobnost integracije znanosti, tehnologije in proizvodne prakse oziroma sposobnost prenosa rezultatov znanstveno-raziskovalnega dela v gospodarsko prakso. 20. stoletje je stoletje industrializacije in informatizacije družbe. Industrijski razvoj je temeljil na razvoju tehnologij. Danes ne gre več za enosmerni potek od temeljnega k uporabnem znanju, od raziskovanja k razvoju, temveč za vsakokratno prepletenost različnih dejavnikov. Glede na takšne znanstveno-tehnološke trende v svetu ni prav nič presenetljivo, da se prenos znanja (knowledge transfer) iz akademskih oziroma drugih neindustrijskih raziskovalnih ustanov prenaša v industrijski sektor kot model omrežij.

Primerjava podatkov za OECD in Slovenijo nam pokaže, da je zaostajanje slovenske industrije precejšnje, tako na področju visokih kot srednjih in nizkih tehnologij. Z neopredmeteno tehnologijo je v mednarodni menjavi udeležena precej manj, kot bi lahko bila glede na usmerjenost na tuje trge. Poleg Avstrije, Finske, Španije in Portugalske sodi v skupino držav, kjer je vrednostni obseg uvoza neopredmetene tehnologije od trikrat do sedemkrat večji od obsega prejemkov za tehnologijo. Po številu prijavljenih in registriranih patentov se Slovenija že uvršča med srednje razvite evropske države (4).

Slovenija se z izdvajanjem 1,43 % bruto domačega proizvoda (BDP) za raziskovanje in razvoj lahko primerja s spodnjo skupino držav, članic Evropske zveze, ki za raziskave v povprečju namenijo 2 % BDP. V prihodnjih letih mora tudi sama nameniti večji delež sredstev za raziskave in razvoj, povezati raziskovalne

Slika 2: Razmerje med bazičnimi raziskavami ter uporabno znanostjo in tehnologijo (vir: The University Research System In Japan, MONBUSHO, 1995).

potenciale univerz in inštitutov s podjetji za razvojne potrebe gospodarstva, vzpodbuditi inovativnost in ustvariti kreativno okolje za uveljavitev vsakega posameznika. Na ta način bo okrepila razvojne sposobnosti svojega gospodarstva.

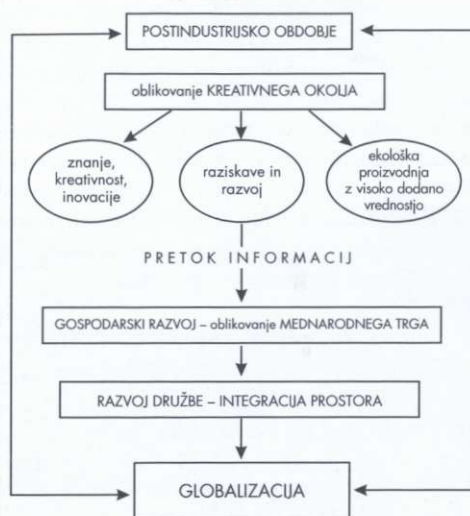
Razvoj visoke tehnologije je imel za posledico zaposlovanje visokokvalificirane delovne sile, povezovanje z raziskovalnimi institucijami in ustanavljanje tehnoloških centrov (2). Raziskovalna dejavnost, kreativnost in inovativnost so oblikovale nove proizvode z visoko dodano vrednostjo.

Industrijska podjetja se povezujejo z znanstveno-raziskovalnimi središči, univerzami in inštituti. Vlaganja v raziskave in razvoj ter zagotavljanje tehnološkega in znanstvenega transferja (tehnološka središča, tehnološki parki) so temeljni pogoj za gospodarski razvoj. Mesta in regije, ki imajo razvojno intelektualne potenciale, omogočajo nastanek centrov znanja, ki s svojo informacijsko infrastrukturo vzpodbujajo

jo nastanek in razvoj podjetij visokih tehnologij in ob njih nastanek malih podjetij. Leta 1994 sta bila v Sloveniji ustanovljena dva tehnološka parka: Štajerski tehnološki park v Pesnici pri Mariboru in Tehnološki park v Ljubljani.

Naraščajoča globalizacija in regionalizacija podjetniških funkcij povzročata v gospodarstvu vrsto sprememb na področju znanstveno-raziskovalnega dela. Glavne spremembe se dogajajo v varstvu okolja, državni regulaciji, krajšanju življenjskih ciklov proizvodov (na 3 do 5 let), privatizaciji in tehnoloških spremembah. Slovenska industrija mora v naslednjih letih zamenjati večino svojih izdelkov, da bo na svetovnih trgih konkurenčna. Spremembe lahko doseže z vlaganji v razvoj izdelkov z visoko stopnjo dodane vrednosti.

Zaradi vsega tega razvite družbe pospešujejo pretok in zamenjavo raziskovalcev ter raziskovalnega okolja v gospodarstvo in obratno. Z veliko mobilnostjo teh kadrov je mogoče doseči visoko stopnjo pretoka idej in novih

Slika 3: Zagotavljanje razvoja
(vir: Lorber, L. 1998).

spoznanj, kar je glavno gonilo razvitih družb. Hiter razvoj informacijske tehnologije je v marsičem pospešil raziskovalno-razvojno dejavnost in omogočil nove pristope.

Prestrukturiranje svetovnega gospodarstva, zlasti pa industrijske dejavnosti v razvitih okoljih, pomeni tretjo industrijsko revolucijo. Gospodarske spremembe so v tesni povezanosti z značilnostmi prostora in vplivajo na spremembe v okolju. Človekovo zavedanje in ozaveščanje o pomenu varovanja naravnega okolja ter obstoječe tehnološke možnosti dajejo upanje, da bo človek s pomočjo znanosti in sodobne tehnologije degradirana območja uspel sanirati. Industrija, ki je bila glavni dejavnik rušenja naravnega ravnovesja, lahko z novo, čisto proizvodnjo rešuje posledice stare proizvodnje in zagotovi nadaljnji razvoj civilizacije.

Industrijska območja spreminjajo videz in vlogo. V razvitih državah postajajo industrijske cone multiplikatorji razvoja, povezujejo se z raziskovalnimi in z ekonomsko poslovnimi dejavnostmi. Predstavljajo središča moči, usmerjajo družbeno-gospodarski razvoj in oblikujejo vplivna območja. V stagnantnih okoljih so industrijske cone postale degradirana in eko-

loško uničena območja, zaviralci družbenega razvoja, spreminja pa se tudi namembnost rabe zemljišč, ki jih zasedajo.

Danes predstavlja enega izmed kriterijev gospodarske razvitosti znanstveni in tehnološki razvoj družbe, ki je hkrati tudi kriterij za vstop v svetovne integracije. Prehod v postindustrijsko dobo je družbeni napredek, ki zahteva posodobitev vsega gospodarstva, še zlasti pa industrije. Posodobitev ne pomeni samo tehnoloških sprememb, zamenjavo dotrajanih osnovnih sredstev in sprememb v naložbeni politiki, temveč predvsem prenos znanja v industrijo. Vlaganja v raziskave in razvoj so temeljnega pomena za nadaljnji svetovni gospodarski razvoj.

1. Feletar, D. 1996: *Svjetsko gospodarstvo na pragu postindustrijskega doba – Opet jedna prekretnica!* Rugger, 1. Zagreb.
2. Lorber, L. 1998: *Značenje znanosti i tehnologije (tehnoloških parkov) u prestrukturiranju gospodarstva (na primeru Slovenije)*. *Acta Geographica Croatica*. Zagreb.
3. Mali, F. 1995: *Aplikacija znanosti in prenos znanja v industrijo*. *Raziskovalec*, XXV, št. 3. Ljubljana.
4. Stanovnik, P. 1996: *Novi poudarki pri koncipiranju slovenske tehnološke politike*. *Zbornik konference o pospeševanju tehnološkega razvoja Slovenije*. Portorož.
5. *The University Research System in Japan*. MONBUSHO (Ministry of Education, Science, Sport and Culture), 1995.
6. *World Economic Outlook, Globalization Opportunities and Challenges*. Washington D. C., 1997.

ALGARVE, EVROPSKI »KONEC SVETA« Boštjan Gradišar

UDK: 913(469 Algarve)
COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Algarve, evropski »Konec sveta«

Portugalska pokrajina Algarve je ena tistih evropskih pokrajin, ki so se zaradi razmaha množičnega turizma po drugi svetovni vojni močno spremenile. Turiste privlači s svojo zgodovino, prelepimi peščenimi plažami pod mogočnimi klifi ter s svojstveno kulinariko. Dežela na zahodu, kot so Algarve poimenovali mavrski osvajalci, tako postaja ena izmed turistično najbolj razvitih regij v Evropi, pri razvoju turizma pa se žal ni izognila napakam, kot so jih napravili že njihovi španski sosedje.

ABSTRACT

Algarve – the European »End of the world«

Due to the mass tourism Portuguese landscape Algarve is one of those European landscapes which have gone under considerable changes after the second World War. Tourists are attracted by its history, wonderful sandy beaches below the immense cliffs and its original culinary art. Country in the west, as Algarve was named by Moor's conquerors, is therefore becoming one of the most developed tourist regions in Europe. Unfortunately, Algarve was not able to avoid the same mistakes which their Spanish neighbours have done.

AVTOR

Boštjan Gradišar

Naziv: univerzitetni dipl. geograf in prof. zgodovine
Naslov: Inštitut za geografijo, Trg francoske revolucije 7, 1000 Ljubljana, Slovenija
Faks: +386 (0)61 200 27 34
Telefon: +386 (0)61 200 27 11
E-pošta: bostjan.gradisar@uni-lj.si

Portugalske pokrajine Algarve oziroma njenega skrajnega jugozahodnega dela seveda že dolgo ne moremo več imenovati Konec sveta, a popotnik, ki prispe do Rta svetega Vincenta (Cabo de São Vicente), razume, zakaj so ga Evropejci nekdanj tako poimenovali. Visoki klifi, marsikje previsne stene, mogočni valovi Atlantika, hladen oceanski veter in brezmejno obzorje na zahodu dajejo občutek, da smo prišli do konca in da je v daljavi ostal le še širni ocean.

Algarve je čudovito raznolika in skrivnostna pokrajina na skrajnem jugu Portugalske, južno od pokrajine Alentejo. Od reke Guadiane, kjer na vzhodu meji s Španijo, sega 150 km na zahod do Atlantskega oceana. Proti severu pokrajina polagoma prehaja v gričevnato notranjost, najvišjo točko pa doseže v hribovju Monchique z vrhom Foia (902 m. n. m.), ki se dviga skoraj na sami meji med Algarvom in Alentejom.

Obala Algarva je izredno pestra in zanimiva, najbolj raznolika in turistično privlačna pa je na jugu med Albufeiro na vzhodu in Sagresom na zahodu. Tu najdemo mogočne klife, številne čeri, zalive in jame. Klifi s čudovitimi peščenimi plažami se s skrajnega jugozahodnega dela nadaljujejo tudi na sever.

Podnebje je tipično sredozemsko, čeprav Algarve, tako kot celotna Portugalska, ne leži ob obalah Sredozemskega morja. Poletja so izrazito suha, padavine pa so pogostejše v hladni polovici leta. Zaradi hladnega vetra, ki piha z Atlantika in znižuje temperature, se je na območju Algarva razvila posebna različica sredozemskega podnebja.

Za današnji Algarve je značilna zmes arabske in romanske kulture. Arabci oziroma Mavri, ki so tod gospodovali več kot pol tisočletja, so v življenju pokrajine pustili globoke sledove. Ne kažejo se samo v arhitekturi, temveč tudi v kulturi, jeziku in kulinariki ter navsezadnje tudi v samem imenu pokrajine. Arhitekturni pečat, ki so ga v Algarvu zapustili Mavri, je izredno močan, opazen v mestih in na podeželju. Veličastne trdnjave v notranjosti še danes kažejo, kakšno moč so imeli Mavri v času, ko so zasedli Algarve. Mesta ob obali, med kate-

Slika 1: Castro Marim, mesteca ob meji s Španijo, je zanimivo predvsem zaradi svoje zgodovine (foto Boštjan Gradišar).

rimi izstopa predvsem Olhao, dajejo popotniku vtis, da je prišel na severnoafriško obalo.

Zgodovina Algarva je zelo pestra; za njegovo turistično ponudbo pa sta še posebno pomembni dve obdobji: poltisočletno obdobje mavrske nadvlade in kratko obdobje Henrika Pomorščaka.

Algarve pod Mavri. Mavri, ki so večinoma egipčanskega izvora, so prišli na Iberski polotok leta 711. V času treh oziroma štirih let so zasedli večino tega dela Evrope, tudi Algarve. Pokrajino so imenovali Al-Gharb, kar v prevodu pomeni »Pokrajina na zahodu«. Vojaška osvajanja so prinesla gorje, pa tudi številne novosti. Ena takih je vodno kolo, namenjeno namakanju polj. Gojili so riž, mandlje in limone, razvijati pa so začeli tudi obrt.

Južna prestolnica Mavrov na Portugalskem je postalo mesto Silves. Tam so si zgradili mogočno trdnjavo, ki je danes ena redkih bolje ohranjenih trdnjav v Algarvu. Odprta je za turiste, ki jih je v glavni sezoni vedno dovolj. Zanje

sta zanimiva tudi botanični vrt s številnimi rastlinami, ki so jih na Iberski polotok prinesli Mavri, ter mogočni kip Sanča I., kralja Portugalske in Algarva, ki je leta 1189 zasedel in porušil Silves. Z obzidja se odpira prelep pogled na nasade pomaranč in limon, ki obdajajo Silves. Pod trdnjavo so tudi velika skladišča, kjer so Mavri shranjevali svoje zaloge, preden so jih križarji pregnali od tod.

Krščanski odpor proti Mavrom na Iberskem polotoku se je začel že leta 718, vendar je Algarve v prvi polovici 13. stoletja osvobodil šele Sančo I. Leta 1189 je Sančo zavzel Silves, vendar so ga Mavri dve leti kasneje ponovno zasedli. Sančova naslednika Afonso II. in Afonso III. sta boj proti Mavrom nadaljevala. Leta 1239 sta zasedla Taviro, deset let kasneje pa Faro in Silves. Tako sta končala več kot pol tisočletja dolgo mavrsko nadvlado v Algarvu.

Henrik Pomorščak je bil tretji sin portugalskega kralja Janeza I., ki je bil ustanovitelj enega izmed prvih zavezništev v Evropi, in

sicer med Portugalsko in Anglijo. Njegovo življenje sta zaznamovali predanost krščanstvu in želja po novih pomorskih odkritjih.

Iz maščevanja je Mavrom že leta 1415 odvzel Ceuto v Maroku, s čimer so si Portugalci prilastili pomembno prekladališče za trgovanje z Orientom. Zaradi tega uspeha je Henrik dobil tudi guvernerstvo nad Algarvom. Leta 1418 je tako svojo rezidenco preselil iz Viseua v Lagos, kjer je ustanovil svetovno znano pomorsko šolo. Še danes ni točno znano, ali se je nahajala v mestu samem ali v njegovi neposredni bližini. Šola je v tedanjem času dala najboljše kartografe, astronome in navigatorje ter tako v veliki meri omogočila širitev portugalskega imperija. Lagos je postal središče, od koder so Portugalci začeli napadati Mavre in osvajati nova ozemlja. Zanimivo pa je, da Henrik sam nikoli ni plul.

Henrikova velika želja je bila, da bi njegovi pomorščaki objadrali Afriko. Ta se mu ni uresničila, so pa na njegovo pobudo Portugalci leta 1419 odkrili Madeiro, leta 1427 Azorske

otoke in leta 1457 Zelenortske otočje. Henrika so med drugim vodili tudi komercialni oziroma ekonomski motivi. Do svoje smrti leta 1461 je tako obvladoval celotno trgovino, tudi tisto s sužnji. Po smrti princa Henrika leta 1461 so portugalske plovbe zastale, dokler ni prestola zasedel kralj Janez II. (1481–95).

Algarve v okviru moderne Portugalske. Portugalska zgodovina po drugi svetovni vojni je izredno pestra, velike spremembe pa je v tem času doživel tudi Algarve.

Prelomnico v razvoju Algarva pomeni leto 1965, ko so v glavnem mestu Faru odprli mednarodno letališče. Pred tem je bil Algarve turistično popolnoma nerazvit; hoteli so bili redki, turistične infrastrukture pa skorajda ni bilo. Lepote in skrivnosti Algarva so bile poznane le redkim tujcem, ki so v ribiških vasicah pritegovali veliko pozornost.

Vstop Portugalske in Španije v Evropsko gospodarsko skupnost leta 1986 je pomenil velike pridobitve, najpomembnejši pa sta turistično

Slika 2: Reka Guadiana je mejna reka med Algarvom na portugalski in Andaluzijo na španski strani (foto Boštjan Gradišar).

tržišče in svež kapital, ki je omogočil hiter razvoj turistične infrastrukture. Razvoj je bil v marsičem podoben tistemu v Španiji. Nastale so številne turistom namenjene stanovanjske soseske, betonske džungle, ki niso v skladu s kulturnim izročilom in kazijo podobo pokrajine. Hkrati se je razvijala cestna infrastruktura, ki je omogočila razširitev turizma iz okolice glavnega mesta tudi globlje v notranjost ter na vzhod in zahod. Razširili so tudi obstoječe letališče v Faru.

Portugalci so s povišanjem cen nekajkrat želeli doseči bolj kakovosten turizem, vendar so poskusi privedli le do drastičnega upada števila turistov.

Algarve danes lahko razdelimo na štiri turistične regije, in sicer na Privetno obalo, Centralno obalo, Zavetrno obalo in Notranjost.

Privetna obala zajema zahodni del obale Algarva do pristaniškega mesta Portimão. V tej regiji se vrstijo stara pristaniška (Lagos, Sagres) in nekatera industrijska mesta (tu izstopa Portimão), vmes so nova turistična naselja (npr. Praia da Rocha), ki so se razbohotila zaradi razmaha množičnega turizma. Po svoji podobi še najbolj spominjajo na naselja na območju Costa Brave. Tukajšnja posebno turistično privlačnost predstavljajo trdnjava Fortaleza, najmočnejši svetilnik v Evropi na Rtu svetega Vincenta ter najznačilnejši in najmogočnejši algarvski klifi.

Centralna obala se širi med Portimãoom na zahodu in glavnim mestom Farom na vzhodu. Turistični center te regije je Albufeira, pomembno vlogo pa ima tudi glavno mesto Faro. V Albufeiri se danes usmerjajo predvsem britanski, francoski in nemški turisti. Glavno mesto Faro je moderna prestolnica Algarva, ki je svoj položaj okrepila predvsem z izgradnjo modernega letališča na začetku razvoja množičnega turizma. Poleg Albufeire je v regiji pomemben nov turistični center Vilamoura, zgrajen predvsem s pomočjo zasebnega kapitala.

Zavetrna obala sega od Fara na zahodu do reke Guadiane na vzhodu. Lagune in močvirja, ki prevladujejo v tem delu, za turiste niso privlačni, zato tu ni večjih turističnih nase-

lij. Za številne priobalne otoke južno od Fara sta značilni bogata naravna flora in favna, zato tukaj najdemo naravni park Parque Natural da Ria Formosa. Turiste privlačita tudi mlado mesto Olhao, ki po svojem videzu med vsemi algarvskimi mesti najbolj spominja na severnoafriška arabska mesta, ter zaspano mestece Castro Marin ob meji s Španijo, ki se ponša s trdnjavama iz mavrskih časov.

Notranjost je turistično bistveno slabše razvita kot obalni del. Še največ turistov obišče nekdanjo mavrsko prestolnico Silves ter hribovje Monchique, redkejši pa zaidejo v mesto Loule.

Preglednica 1: Največja mesta Algarva leta 1998.

Mesto	Površina (v km ²)	Št. prebivalcev	Gostota poselitve (preb./km ²)
Faro	197	49.699	252
Lagos	213	20.664	97
Portimão	183	38.642	211

Vir: Algarve, Center of tourism. Internet:
<http://www.alg.pt/turismo/aboutalg.html>. 2000.

Algarve danes v svetovnih okvirih nima pomembnejše vloge, v preteklosti pa so se ravnod tu v novi svet odpravljali osvajalci in raziskovalci z namenom, da bi širili portugalski imperij. Z vključitvijo Portugalske v Evropsko skupnost je pokrajina dobila možnost, da svoje zgodovinsko, kulturno in naravno bogastvo izkoristi za hiter turistični razvoj.

1. *Algarve and Southern Portugal*. Thomas Cook Travellers, AA Publishing, Maps and Automobile Association, 1999.
2. *Algarve, Inside pocket guide*. APA Publications Ltd., 1997.
3. *Svetovna zgodovina, od začetkov do danes*. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1976.
4. *Europe for Visitors*. Internet:
<http://geoeurope.about.com/libery/weekly/aa980122.htm?iam=ma>. 2000.
5. *Algarve, Center of tourism*. Internet:
<http://www.alg.pt/turismo/aboutalg.html>. 2000.
6. *The Algarve, Home page*. Internet:
<http://www.nexus-pt.com/>. 2000.

STANJE TRIGLAVSKEGA LEDENIKA V LETU 1999 Borut Peršolja

Sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti že od leta 1946 redno opazujemo Triglavski ledenik in merimo spremembe njegovega obsega. V več kot petdesetih letih so se nabrali številni podatki o snežnih razmerah v vsakoletni redilni dobi, imamo pa tudi rezultate vsakoletnih meritev ob koncu talilne dobe. Stanje Triglavskega ledenika prek leta spremljamo tudi s fotografijami, posnetimi z dveh stalnih mest v okolici Kredarice (že dolga leta to vestno opravlja Jernej Gartner), vsako leto pa fotografiramo ledenik tudi z Begunjskega vrha (2461 m).

Redne letne raziskave Triglavskega ledenika so potekale 14. in 15. septembra 1999. Izvedli smo klasične redne meritve obsega ledenika, ki smo jih dopolnili še s tremi novimi meritvami, ki bodo omogočile dodatna spoznanja o dogajanju na Triglavskem ledeniku in njegovem stanju. Od sodelavcev Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU so pri terenskem delu sodelovali Meta Ferjan, dr. Matej Gabrovec, Mauro Hrvatini, dr. Milan Orožen Adamič, dr. Drago Perko, Borut Peršolja, Franci Petek, Maruša Rupert, dr. Maja Topole in Mimi Urbanc.

Prvi sklop terenskega dela je obsegal geodetsko izmero Triglavskega ledenika in okolice. Franjo Drole, sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU iz Postojne je opravil natančno geodetsko izmero ledenika ter merilnih točk prejšnjih opazovanj, ki so jih označili raziskovalci, ko so merili razdaljo fosilnega ledu do teh merilnih točk. Izmerili smo tudi položaj najstarejših merilnih točk v steni Triglavja nad ledenikom, ki so že več deset metrov nad tlemi oziroma površjem ledenika. Pri tem zahtevnem delu je sodeloval alpinist Sandi Kelnerič.

K sodelovanju smo povabili tudi sodelavce Inštituta za geodezijo in fotogrametrijo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani (odzvali so se Miran Janežič, Mihaela Triglav in Stane Tršan, pridružil pa se jim je Tomaž Gvozdanovič iz podjetja DFG Consulting iz Ljubljane), ki so s fotogrametrično kamero posneli Triglavski ledenik iz zraka. Pred snemanjem so na površju v okolici ledenika označili več kot dvajset dobro vidnih merilnih točk in geodetsko izmerili njihov položaj. Natančno poznavanje lege točk bo s posebnimi fotogrametričnimi postopki omogočilo umestitev številnih v uvodu omenjenih fotografskih posnetkov Triglavskega ledenika na zato posebej pripravljen digitalni model reliefa. Tako bomo dobili tridimenzionalni model ledenika, s katerim bomo nazorno prikazali njegovo spreminjanje.

Podjetje A. C. I. Inženiring iz Ljubljane se ukvarja z različnimi georadarskimi meritvami. Georadar delu-

Triglavski ledenik z Begunjskega vrha 14. 9. 1999 (foto: Matej Gabrovec).

Geodetsko izmero Triglavskega ledenika in okolice smo opravili zaradi priprave tridimenzionalnega modela spreminjanja ledenika (foto: Milan Orožen Adamič).

je s pomočjo signalnih anten, ki jih je potrebno spuščati po ledeniku. Na ta način smo prvič na dveh prerezih izmerili globino ledu in dobili podatke o izoblikovanosti pobočja oziroma kotanje, v kateri leži ledenik. Meritve je vodil mag. Dimitrij Najdovski ob sodelovanju samostojnega raziskovalca geologa mag. Tomaža Verbiča. Za izvedbo vrvnih manevrov spuščanja in dvigovanja sani s pritrjenim georadarjem smo zaprosili inštruktorje Gorske šole Slovenske vojske, sodelovala pa sta podpolkovnik Marjan Ručigaj in stotnik Boštjan Kostanjšek.

Ob posebni privolitvi Uprave Triglavskega narodnega parka in sodelovanju helikopterja Slovenske vojske smo fotografirali Triglavski ledenik iz zraka za potrebe monografije o Triglavskem ledeniku. Helikopter Slovenske vojske, ki ga je upravljal pilot Jože Kalan s posadko, je sodeloval tudi pri prevozu opreme in ljudi na Kredarico in nazaj v dolino. Celotno delo je spremljala ekipa oddaja Gore in ljudje TV Slovenije pod vodstvom Marjete Keršič Svetel. Oddaja o Triglavskem ledeniku bo na sporedu spomladi.

Prvi letošnji rezultati oziroma podatki o Triglavskem ledeniku so že znani: površina ledenika se je skrčila na 1,375 ha (ob začetku preučevanj leta 1946 je bila 15 ha, v letu 1995 3,03 ha), največja debelina ledu pa je na posameznih mestih od 7 do 8 m. Zato na Triglav-

skem ledeniku zaradi stalnega tanjšanja ledu ne govorimo več le o krčenju ampak kar o razpadu ledenika.

Rezultati dosedanjih več kot petdesetletnih podrobnih opazovanj, dokumentiranj in merenj Triglavskega ledenika so pomembni za Slovenijo in tudi širše, saj sta oba slovenska ledenika (redno opazujemo tudi ledenik pod Skuto) najbolj jugovzhodno ležeča ledenika v Alpah in zato pomembna kazalca podnebnih sprememb v Evropi. Preučevanje slovenskih ledenikov je vključeno tudi v vseevropsko opazovanje ledenikov in izmenjavo podatkov o ledenikih. Projekt opazovanja obeh ledenikov je verjetno tudi eden najstarejših in najdaljših znanstvenih raziskovalnih projektov v Sloveniji.

Ob skromnih sredstvih za raziskovalno delo nam je ob nesebični pomoči – skupaj je pri terenskem delu sodelovalo kar šestindvajset raziskovalcev in sodelavcev iz sedmih raziskovalnih organizacij, ustanov ter podjetij – uspelo opraviti široko zastavljeno interdisciplinarno preučevanje ledenika. Podrobnejši rezultati bodo objavljeni v posebni znanstveni monografiji o Triglavskem ledeniku, ki bo izšla v sklopu knjižne zbirke Geografija Slovenije, s čimer bomo proslavili tudi petdesetletnico stalnih merenj in opazovanj.

Delo na ledeniku je potekalo v čudovitem jesenskem vremenu, pa tudi v odličnem tempu udeležencev,

Sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU na vrhu Triglava
(foto: Sandi Kelnerič).

kar se je zlasti izkazalo pri skupinskem vzponu na naše očaka. Posebna zahvala za prijaznost in vsestransko pomoč gre osebju Triglavskega doma na Kredarici z oskrbnikom Jankom Rekarjem, Gorski šoli Slovenske vojske ter 15. brigadi Vojaškega letalstva Slovenske vojske z Brnika.

**PRIZADEVANJA ZA KAKOVOSTNO
IZOBRAŽEVANJE BODOČIH UČITELJEV
GEOGRAFIJE – OB OKROGLI MIZI NA
11. ILEŠIČEVH DNEVIH IN OBISKU NA
PEDAGOŠKI FAKULTETI V MARIBORU**
Jurij Kunaver in Karmen Kolenc Kolnik

Dva dogodka novembra 1999 s področja didaktike geografije sta bila povod za pričujoče poročilo. Prvi je bil Okrogla miza o izobraževanju bodočih učiteljev geografije v okviru 11. Ilešičevih dnevov, ki je bila 5. novembra 1999 v organizaciji katedre za didaktiko geografije oddelka za geografijo FF. Drugi pa je bil razgovor o isti temi en mesec kasneje na oddelku za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru ob priliki obi-

Prvič so bile z georadarjem opravljene meritve globine ledu. Na posameznih mestih je globina ledu od 7 do 8 m (foto: Milan Orožen Adamič).

ska ljubljanskih študentov in učiteljev. Okrogle mize so se udeležili zastopniki različnih šol in ustanov ter društev, med njimi dr. Karmen Kolenc Kolnik in Eva Konečnik s Pedagoške fakultete v Mariboru, Igor Lipovšek z Zavoda za šolstvo RS, Ludvik Mihelič, namestnik ravnatelja Ekonomske srednje šole v Ljubljani, Mira Verbič, namestnica ravnatelja Gimnazije Poljane iz Ljubljane, Dušan Vodeb, predsednik Društva učiteljev geografije Slovenije, mag. Maja Umek s Pedagoške fakultete v Ljubljani, z oddelka za geografijo FF v Ljubljani pa dr. Anton Gosar, dr. Jurij Kunaver, dr. Karel Natek, dr. Mirko Pak in mag. Tatjana Resnik Planinc ter absolventa Boštjan Kerbler-Kefo in Janez Nared. Na drugem sestanku v Mariboru pa je razgovor potekal med študenti geografije – bodočimi učitelji geografije z mariborskega in ljubljanskega oddelka za geografijo in njihovimi učitelji. Zdelo se nam je umestno, da o obeh dogodkih poročamo skupaj, saj so bila rdeča nit obeh razgovorov vprašanja in problemi, kot jih vidijo in čutijo na eni strani visokošolski učitelji, ki skrbijo za geografsko didaktično usposabljanje, na drugi študenti, poleg njih pa še praktiki in strokovnjaki s šol in Zavoda RS za šolstvo. Jedro tega sestavka je torej povzetek okrogle mize, vmes pa smo dodali še mariborske ugotovitve.

Oba razgovora, ki sta bila tehtna in zanimiva, sta pokazala na celo vrsto problemov, katerih rešitev bi pomagala k boljšemu izobraževanju bodočih učiteljev geografije in ju bo treba zato še kdaj nadaljevati.

Na okrogli mizi v Ljubljani je dr. Karmen Kolenc Kolnikova v uvodu najprej primerjala program in obseg študija didaktike geografije na obeh oddelkih za geografijo, v Mariboru in v Ljubljani, in ugotovila, da velikih razlik ni. V Mariboru imajo za ta predmet na voljo skupaj 200 ur, v Ljubljani pa 195 ur. Se pa razlike kažejo v številu in vrsti fakultetnih predmetov s področja psihologije, pedagogike, didaktike in andragogike ter pedagoške metodologije. Toda celo znotraj ene fakultete so velike razlike, saj v Mariboru niha število ur predmetnih didaktik od 90 ur na zgodovini do 410 ur, kolikor imajo nekatera umetniška področja. Nekaj podobnega je tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Velike razlike so še posebej med predmetnimi didaktikami na področju učne prakse, ki ponekod je, marsikje pa je sploh ne poznajo. Vse to kaže na precej neurejene razmere, tudi na področju financiranja, a zdi se, da je v ozadju vendarle podcenjevanje tega področja.

Skupni pedagoškopsihološki predmeti na Pedagoški fakulteti Maribor in Filozofski fakulteti Ljubljana:

- PF 360 ur, od tega uvod v metodologijo pedagoškega izobraževanja 60 ur, multimedija 60 ur, psihologija za učitelje 90 ur, pedagogika 60 ur in didaktika 90 ur.
- FF 290 ur, od tega psihologija za učitelje 90 ur, pedagogika 30 ur, andragogika 30 ur in didaktika 60 ur.

Didaktika geografije.

Pedagoška fakulteta Maribor:

- 3. letnik 100 ur (predavanja 40, vaje 55, teren 5 ur),
- 4. letnik 100 ur (predavanja 40, vaje 60 ur),
- do 8 hospitacij na osnovni šoli in do 8 na srednji šoli,
- 2 nastopa na osnovni šoli in 2 na srednji šoli,
- enotedenska učna praksa na osnovni šoli in enotedenska na srednji šoli.

Filozofska fakulteta Ljubljana:

- 3. letnik 75 ur (predavanja 60, vaje 15 ur),
- 4. letnik 120 ur (vaje 100, seminar 15, teren 5 ur),
- 3 hospitacije na osnovni šoli in 3 na srednji šoli,
- 2 nastopa na osnovni šoli in 1 na srednji šoli,
- enotedenska učna praksa na osnovni šoli in enotedenska na srednji šoli v dvoletnem programu.

Geografskega znanja, ki ga študenti pridobijo v okviru študija v Mariboru, je sorazmerno dovolj in bi moralo zadoščati za potrebe pouka. Takega mnenja so tudi tamkajšnji študenti. Toda čim bolj se bližajo koncu svojega študija, bolj so negotovi zlasti glede svoje praktične usposobljenosti na področju psiholoških, pedagoških in andragoških znanj in veščin, ki so za poklic prav tako zelo pomembne. Teh predmetov je v Mariboru več kot v Ljubljani. V tem so s Kolniko-

Študenti pedagoške smeri Oddelka za geografijo FF na terenskih vajah v dolini Črnušnjice (foto: Jurij Kunaver).

vo soglašali tudi drugi prisotni, kar pomeni, da bi bilo potrebno temeljito preučiti ustreznost študijskega programa splošnih psihološko-pedagoških predmetov na obeh univerzah.

Kolnikova je izpostavila anomalije pri usposabljanju bodočih učiteljev, pa tudi pri pripravnstvu samem. Naš diplomant in pripravnik se mora bistveno hitreje soočiti z vsakodnevnimi problemi in jih začeti samostojno reševati kot na primer mladi zdravniki ali pravniki, kljub temu, da je pedagoški poklic zelo odgovorna dejavnost. Zaradi pomanjkanja pedagoške prakse zanj ni povsem zadovoljivo usposobljen in videti je, da tudi pripravništvo ni v celoti rešitev za boljšo usposobljenost, kajti veliko je odvisno tudi od mentorstva v tem času. Pomanjkljiva je sposobnost študentov za komunikacijo, manjka jim pedagoška samozavest, težave imajo z organizacijo, tudi pri organiziranju ekskurzij in terenskega dela, slabo so pripravljene na številna druga opravila, ki jih čakajo, predvsem na splošno pedagoško dejavnost, npr. razredništvo. K splošnim sposobnostim, ki naj bi jih imel učitelj in ki jih po našem mnenju študenti v času študija ne dobijo dovolj, sodijo še veščina retorike in znanje ter veščina vzpostavljanja in ustvarjanja delovnih odnosov. Pripraviti jih je

Študenti pedagoške smeri Oddelka za geografijo PF Maribor pri študiju profila prsti na terenu v Dravinjski dolini (foto: študent drugega letnika).

treba tudi na odnose v šolskem kolektivu, na zbornico, kajti brez tega so mnogi lahko v prvih letih povsem izgubljeni ali zapadejo negativnim vplivom. K temu bi bilo mogoče dodati odsotnost znanja z drugih področij šolskega, obšolskega in izvenšolskega dela, kot so delo s starši, poznavanje pravnih predpisov s področja šolstva, problemi varnosti, poznavanje različnih aktivnosti in interesnih dejavnosti, organizacija izletov, sodelovanje pri različnih »šolskih dnevih«, ravnanje pri različnih vedenjskih in disciplinskih problemih itd.

Iz izkušenj je k temu mogoče dodati, da tudi psihologija za učitelje, ki jo poslušajo študenti geografije, žal ne upošteva dovolj posebnosti geografskega pouka, npr. psihologije prostorskih predstav, dojemanja različno oddaljenih pokrajin in krajev itd. Po trditvi Kolnikove se mnogi mladi učitelji po pet let uvajajo v poklic in so v tem času lahko precej neboljani, preden v celoti ne postanejo večji pedagoškega dela in so kos njegovim vsakodnevnim izzivom. Nekateri lahko v tem času celo nazadujejo, ker nimajo ustreznega mentorja, pa tudi zaradi morebitnega negativnega vpliva zbornice. Za uspešno pripravnništvo je namreč potreben prizadeven in usposobljen mentor-geograf, kar pa ni posebno pogosto. Naše študente, tako v Mariboru kot v Ljubljani usposabljam

s hospitacijami, nastopi in učno prakso, posebej za osnovno in srednjo šolo. Hospitacij je od štiri do osem, en ali dva nastopa v osnovni in srednji šoli in po en teden učne prakse v osnovni oziroma srednji šoli. Za primerjavo, v Singapuru imajo študenti v tretjem letniku 15 tednov učne prakse z 10 do 15 ur pouka na teden, v četrtem letniku pa 10 tednov učne prakse. V Nemčiji imajo učni praksi namenjena po en semester v tretjem in četrtem letniku. Naši študenti so mnenja, da bi bila potrebna skupno najmanj eno- do dvomesečna praksa na osnovni in na srednji šoli. Med njimi pa so bili posamezniki mnenja, da bistveno daljša učna praksa še ni edina garancija za boljšo usposobljenost in ponovno izpostavili problem mentorstva. Ker je to povsem prostovoljno, so danes mentorji tisti, ki so pripravljani opravljati to delo, a zanj niso nujno tudi usposobljeni.

Bodoči razredni učitelji se v Mariboru (podobno tudi v Ljubljani) usposablajo z večkratno učno prakso, najprej 2 tedna, potem 4 tedne in nazadnje 10 tednov. Iz tega lahko zaključimo, da je učne prakse za naše študente odločno premalo. Nekoliko se je položaj spremenil, kot smo že dejali, po uvedbi pripravnništva in mentorstva za učitelje začetnike. Udeleženci so menili, da je treba sedanji učni praksi dati nove dimenzije in kvaliteto tudi s tem, da bi se študen-

ti vzporedno s predavanji vsaj kakšen mesec ali semester navajali na pedagoško delo in sicer z nudenjem pomoči pri šolskih krožkih, na ekskurzijah, na izletih ali v šoli v naravi, ob šolskih projektnih tednih ipd. Toda v Mariboru smo od študentov slišali, da v takšnih poskusih niso bili vedno uspešni, ker si tega bodisi učitelji ali pa uprave šol niso posebej želeli, ali pa je študentom zmanjkalo časa zaradi drugih rednih študijskih obveznosti.

V imenu ljubljanske didaktike geografije smo izpostavili problem prenosa znanja, ki ga študenti pridobijo na predavanjih, v šolsko prakso. V ospredju je problem regionalne geografije, še bolj pa različnih metodologij, česar študenti pedagoške smeri niso deležni v zadostni meri. Najbolj izstopajoč problem v zadnjem času je sposobnost vodenja terenskih vaj, na kar opozarjajo nekateri srednješolski učitelji. Nekateri posamezniki med njimi gredo v svojih dvomih o lastni usposobljenosti in odgovornosti za izvajanje ekskurzij in terenskega dela v srednji šoli seveda predaleč, kot da se ne bi zavedali, kaj se od njih v tem poklicu pričakuje in katere nezamenljive didaktične vrednote v okviru našega predmeta prinašajo ekskurzije in terensko delo. A v tej zvezi se vseeno postavlja vprašanje ali storimo res vse, da bi se že študenti navadili vodenja terenskega dela in ekskurzij? Odgovor je žal negativen, saj se tudi terenske vaje v času študija odvijajo v glavnem v demonstracijski obliki, kar pomeni, da je vodja aktiven, udeleženci pa v bistvu pasivno spremljajo razlago. Trdimo torej lahko, da so na obeh oddelkih za geografijo v manjšini take terenske vaje, pri katerih študent na terenu aktivno in povsem samostojno uporablja določene metodološke postopke ali raziskovalno opremo in samostojno pridobiva in zbira informacije in podatke. Oba ljubljanska absolventa sta kot primer pasivnega načina študija navedla laboratorijske vaje, ki povečini potekajo v obliki demonstracije. A kako to spremeniti, če je oprema na fakultetah skromna in pomanjkljiva, študentov v posamezni skupini preveč, asistentov, na katerih sloni to delo, pa premalo? Vzgojiti samostojnega in samozavestnega učitelja geografije je mogoče le z dobrim in aktivnim dodiplomskim študijem, v katerem ima priložnost spoznati in preveriti svoje sposobnosti. Verjetno bo le tak učitelj zmožeg samostojno organizacijo, vodenje in nadzor nad terenskim delom dijakov in jih znal vzpodbujati k samostojnemu delu in samostojnim spoznanjem. O teh stvareh kaže še posebej temeljito razmišljati zaradi uvedbe novih izbirnih učnih vsebin in oblik, tako v osnovni kot v srednji šoli, kjer ima lahko učitelj geografije veliko možnosti za uveljavljanje, vendar pod pogojem, da bo za take dejavnosti usposobljen ali da se jim bo znal vsaj prilagoditi.

V tej luči se predavatelji didaktike geografije pogosto znajdemo pred problemom, kako pri študentih pedagoških v 3. in 4. letniku obnoviti ali izboljšati znanje, ki bi ga morali prinesli s seboj iz nižjih letnikov, npr.

znanje iz kartografije, topografije in orientacije. Za izvajanje terenskih vaj in ekskurzij v šoli je to znanje neobhodno potrebno in če ga učitelj geografije nima, mu manjka eden od temeljnih pogojev za uspešno poklicno delo. Učitelj geografije bi moral biti tudi na tem področju povsem suveren, da bi lahko varno organiziral in vodil ekskurzije, terensko delo, orientacijske pohode, izlete ipd. Če bi bilo res, da je za zgornje večine danes poklican predvsem učitelj telesne vzgoje, potem bi geografija kot predmet del svojega bivanja in poslanstva prepustila nekemu drugemu predmetu.

Udeleženci posveta so mimogrede razpravljali tudi o ocenjevanju kakovosti učiteljev geografije, kar naj bi se v sedanjem sistemu napredovanja izražalo s pridobivanjem točk. Upravičeno so opozorili, da učitelji dobivajo točke za delo izven pedagoškega procesa, ne pa za prizadevanje in uspešnost pri pouku, kar je v bistvu anahronizem. Zato je vsaj v primeru učiteljev, ki se uveljavljajo kot mentorji študentom geografije, čimprej treba urediti njihov status, jih proglasiti za zunanje sodelavce oddelkov fakultet in jih temu primerno usposabljanje. To bi bila lahko dodatna stimulacija in priznanje za njihovo izjemno pomembno delo. V tej zvezi je eden od diskutantov obudil problem šolskih vadnic, ki bi bile lahko zelo koristne v usposabljanju bodočih učiteljev, vsaj tako, kot so bile nekdanje. Glede kandidatov za bodoči učiteljski poklic je treba pogumno pogledati dejstvom v oči, kajti vsi za ta poklic niso primerni in verjetno nikoli ne bodo. Zato je potrebno, da tudi na tem področju prevlada načelo kvalitete in izbire, oziroma načelo nagrajevanja kvalitete. Ko se bo zaradi novega študijskega programa na ljubljanskem oddelku za geografijo povečalo število dvo-predmetnih geografov v višjih letnikih od približno 20 do 30, kolikor jih je sedaj, na 50 do 60, kolikor predvidevamo čez dve do tri leta, bodo nastopile organizacijske težave, kako zanje organizirati hospitacije, nastope in učno prakso. Hkrati pa bo verjetno nastopil čas še ostrejših borbe za delovna mesta v prosveti. Ljubljanci smo se ob tem spomnili na prizadevanja prof. Marentič - Požarnikove, da bi uvedli 5. semester, ki bi bil v celoti usmerjen v pridobivanje pedagoških znanj in izkušenj. Toda zaenkrat za to zamisel ni dovolj razumevanja.

Potrditev zgoraj obravnavanih vprašanj na okrogli mizi je bilo izvajanje dveh ljubljanskih absolventov geografije pedagoške smeri, ki sta v glavnem brez dlake na jeziku spregovorila o ključnih problemih usposabljanja bodočih učiteljev geografije na dodiplomski ravni. Opozorila sta zlasti na razkorak med teorijo in prakso pri nekaterih pedagoškopsiholoških predmetih, kjer bi bilo tudi pri visokošolskih predavanjih treba uporabiti sodobnejše didaktične prijeme in pristope. V nadaljevanju sta predvsem izpostavila nujnost usposabljanja za uporabo računalniške tehnike. Na oddelku za geografijo FF žal zaenkrat še ni organiziranega poglobljanja računalniškega znanja za študente peda-

goge, ker je na vsej fakulteti le ena večja računalniška učilnica, oddelek pa ima za svoje potrebe le sedem računalnikov. Le v okviru predavanj in vaj iz didaktike bi bilo mogoče izločiti del ur za ta namen, čeprav na račun drugih vsebin. A brez odgovora zaenkrat ostane vprašanje, kdo bi to vodil in kje. Na mariborski PF je to veliko bolj organizirano, ker imajo kadre, predvsem pa prostore in potrebno opremo. Ljubljanska FF bo morala ta problem čimprej rešiti na tak ali drugačen način, sicer bo prepozno. Ni se mogoče enostavno zadovoljiti samo z ugotovitvijo, da ima skoraj vsak študent tako in tako nekaj osnovnega računalniškega znanja, ki ga bo lahko uporabil pozneje v poklicu, ampak ga je treba usposobiti za specifično didaktično uporabo računalnikov.

Poleg tega sta absolventa upravičeno opozorila, da bi se bodoči učitelj moral uriti tudi v znanju jezikov in da bi mu prav prišlo še kakšno dodatno znanje ali usmeritev. Premalo skrbimo za splošno izboljšanje znanja in pripravljenost študentov za bodoči poklic, tudi s pomočjo njihovega sodelovanja pri raziskovalnih projektih. Zavzela sta se tudi za aktivnejši mentorski sistem, ki bi omogočil tesnejše in pristnejše sodelovanje med učitelji na oddelku in študenti. Opozorila sta tudi, da bi morali bodisi fakulteta, oddelek ali posamezni učitelji bolj aktivno iskati oblike in možnosti za mednarodne povezave, od katerih bi imeli koristi tudi študenti geografije.

**GEOGRAFI PEDAGOŠKE IN FILOZOFSKE
FAKULTETE PO SEVEROVZHODNI SLOVENIJI
(28. 9. 1999)
Ana Vovk Korže**

Vsakoletno potrditev uspešnega sodelovanja med mariborskimi in ljubljanskimi geografi smo tokrat pripravili na terenu. Izbrali smo Severovzhodno Slovenijo, ki jo v raziskavah najpogosteje obravnavamo. Pri izbiri tematike in območja našega srečanja smo želeli, da bi ljubljanskim kolegom z oddelka za geografijo predstavili nekaj rezultatov raziskovanj neposredno na terenu. Pomemben vpliv pri pripravi geografskega srečanja je imel dr. Borut Belec, ki to območje najbolje pozna, saj ga proučuje že več desetletij. Ker je to njegova rodna pokrajina, je v njegovem raziskovanju čutili ljubezen do tega dela Slovenije.

Ljubljanske kolege smo popeljali v Ščavniško dolino in se ustavili v naseljih Bolehnečici, Bunčani in Noršinci. Povezali smo se tudi z domačini in županom občine Veržej ter od njih dobili informacije o aktualnih problemih v kmetijstvu. Izbrana tematika našega srečanja je bila precej raznovrstna, saj je zajemala naravne, ekološke in ekonomske vidike kmetijstva.

Pogovor z domačini se je pričel v Bolehnečicah, kjer smo ob domačih pogačah poslušali gospoda Štu-

heca in občudovali njegov optimizem glede kmetijstva v prihodnosti. Diskusijo smo nadaljevali v Bunčanih. Kolegi mariborskega oddelka za geografijo so predstavili kratke prispevke: dr. Borut Belec »Komasacije«, dr. Igor Žiberna »Obremenjevanje agroekosistemov« in mag. Dimitrij Krajnc »Strukturne spremembe v kmetijstvu na izbranih primerih«.

V pogovoru smo ugotovili, da se ponekod teoretična spoznanja precej razlikujejo od praktičnih in da prihodnosti ni mogoče načrtovati brez natančnega poznavanja sedanosti in preteklosti ter da je nujno poznati tudi razmere v kmetijstvu v drugih državah, ki nam odsevajo določene primerjalne poznanosti. Župan občine Veržej Drago Legen je kot poznavalec agronomskih problemov pojasnil usmerjenost kmetijstva v dolini Ščavnice danes. Gospod Klemenčič pa je navedel nekaj neugodnih podatkov o kmetijskem gospodarstvu svoje kmetije.

Sledil je ogled farme bekonov v Noršincih. Srečanje smo zaključili ob skupni mizi, kjer pa nam je zmanjkalo časa za še odprta vprašanja.

Kljub začetnim orientacijskim težavam in številnim pogačam sem vesela, da so se ljubljanski kolegi geografiji množično odzvali na naše povabilo in prispevali k dobremu in uspešnemu vzdušju tistega septembrskega dneva. Vsi pa smo, morda po dolgem času, spet začutili čare življenja izven mesta.

**LEKSIKON GEOGRAFIJE PODEŽELJA
Irena Rejec Brancelj**

Mag. Drago Kladnik je napisal Leksikon geografije podeželja, ki ga je konec leta 1999 izdal Inštitut za geografijo. Knjiga je plod avtorjevega dolgoletnega delovanja na tem področju, saj je član vladne komisije za zemljepisna imena in član komisije za zemljepisno imenoslovje in geografsko terminologijo pri Zvezi geografskih društev Slovenije. V predstavljenem delu so objavljeni tudi rezultati njegove magistrske naloge. Knjigo je izdal in založil Inštitut za geografijo, tisk pa sta denarno podprli še Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije in Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije. Knjiga po obsegu in vsebini nedvomno predstavlja pomemben prispevek k razvoju geografije podeželja.

Vsebinsa ruralnih raziskav se je v zadnjih dveh desetletjih spremenila, saj se je težišče preučevanj preneslo od kmetijstva k razvoju in planiranju podeželja, poselitve in prebivalstva. To kaže tudi leksikon, katerega namen je bil na enem mestu zbrati in na kratko predstaviti izraze, pojave in metode, s katerimi se pri proučevanju srečujemo geografi, pa tudi nekatere druge vede. Priročnik je namenjen tako raziskovalcem in preučevalcem podeželja kot tudi njegovim načrtovalcem.

V uvodnem delu knjige avtor na kratko predstavi znanstveno disciplino – geografijo podeželja. Poda namen leksikona, terminologijo, zasnovo opisa gesel, pomen gnezd, etimologijo, jezikovno obdelavo in seznam gesel. Med vsebinskimi izhodišči za pripravo leksikona razloži pojmovanje podeželja, prostorskega in ruralnega planiranja, našteje upoštevane vede (25) in njihove discipline, pojasnja načela in merila zajemanja gesel ter predstavi glavne zajete vsebinske sklope (58).

3650 gesel je predstavljenih na 276 straneh. Geslo je opisano ob upoštevanju naslednjih ključnih vsebin: opredelitev temeljne vsebine pojma, prikaz njegove prostorske, socialne in gospodarske vloge, opredelitev morebitnih pojavnih oblik oziroma notranja členitev, oris glavnih značilnosti pojava z navedbo glavne problematike, prikaz razprostranjenosti pojava po svetu in pri nas, etimološka razlaga s pojasnili pomenskega izvora izraza, navedba morebitnih sopomenk in razvrstitev pojma v določeno znanstveno disciplino oziroma več ustreznih ved.

Na koncu je podan abecedni seznam gesel z oznako vodilnih gesel, okoli katerih so nastala t. i. gnezda (npr. antropogen in a. terasa, a. vegetacija, a. zgornja gozdna meja, a. prsti, itd.). Ob geslih so navedene še zaporedne številke uporabljene literature. Sledi seznam upoštevane literature, skupaj 209 citatov.

Na 338 straneh, kolikor jih obsega leksikon, so nedvomno prikazani rezultati zahtevnega in natančnega dela. Iz njega veje avtorjeva skrb za jezik, kot

tudi želja za boljše sporazumevanje med predstavniki različnih strok pri proučevanju podeželja. Leksikon je koristen in uporaben za geografje, pa tudi za širšo javnost, zlasti tisto, ki je povezana s problematiko podeželja. Obsežnost predstavljene tematike nam kaže na to, da je podeželje vsebinsko izjemno raznoliko in prostorsko zelo razprostranjeno. Ob listanju in prebiranju leksikona geografije podeželja se boste o tem prepričali tudi sami.

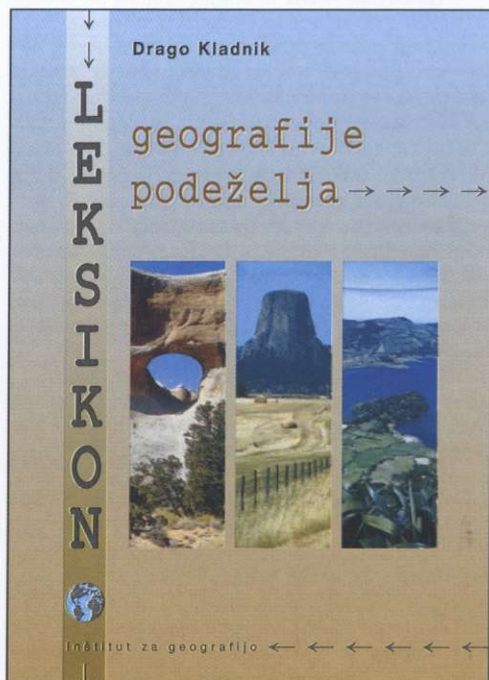
VELIKI ATLAS SVETOVNE ZGODOVINE Drago Kladnik

Konec prejšnjega leta je pri založbi DZS izšel Veliki atlas svetovne zgodovine, knjiga formata 37 x 27 cm, ki izpopolnjuje dozdašnjo razmeroma bogato zbirko atlasov in leksikonov (Veliki atlas sveta, Krajevni leksikon Slovenije, Geografski atlas Slovenije) te založbe. Zgodovinski atlas je nastal kot plod skoraj desetletje trajajočega sodelovanja z italijanskim založnikom Istituto Geografico de Agostini iz Novare. Zanimivo in obenem pohvalno je dejstvo, da je slovenska verzija zgodovinskega atlasa izšla le eno leto po izdaji izvirnika.

Slovensko verzijo je uredil mag. Aleš Pogačnik, eno od strokovno najbolj zahtevnih del, prevod zemljevidov, pa je ob pomoči Ane Starešinič opravil Zmago Drole. Ob tem je potrebno omeniti, da je antično imenoslovje, še zlasti grška imena, prvič dosledno zapisano po pravopisnih pravilih, kar odpravlja dozdašnjo, deloma tudi s samovoljo povzročeno zmedo.

Knjiga z 268 stranmi je razdeljena na pet velikih obdobjih svetovne zgodovine (Prazgodovina in stari vek, Srednji vek, Novi vek, Spremembe v sodobnem svetu in 20. stoletje), ki zajemajo vse ključne dogodke od prvih civilizacij do današnjih dni. Vsebinsko je predstavljena v devetdesetih poglavjih (primeri značilnih naslovov so Stare civilizacije v Mezopotamiji, Helenistična kraljestva, Barbari v dori in države, Anglija od Normanov do Tudorjev, Trgovski imperij Beneške republike, Reformacija in protireformacija, Ljudstva in kulture v Afriki, Začetki industrijske revolucije, Osamosvojitve Latinske Amerike, Finančni zlom na Wall Streetu leta 1929, Železna zavesa v Evropi, Novi gospodarski scenariji), opremljenih s številnimi zemljevidi in fotografijami ter z izčrpnimi besedili. Z informacijami bogati in vsebinsko jedrnatimi zemljevidi so zasnovani kot celosten pregled ali kot podrobnejša razčlenitev določene teme. So različnih barv in zato nazorni, kar je nasploh ena od največjih odlik kartografov iz Novare. Druga odlika italijanskega založnika je razgibanost, nekonvencionalno oblikovanje, tako da uporabnika privablja k prelistavanju že videz sam.

Atlas je zaradi doslednega opiranja na izvirnik razumljivo precej italijanocentrično obarvan, pri

čemer se zdi, da se prav nobena priredba tujega zgodovinskega dela temu ne more izogniti. Zato je dragocen sicer kratek, a pregleden dodatek o zgodovinskih dogajanjih na območju današnje Slovenije. Zemljevidi v njem so nastali na podlagi gradiva, pripravljene za drugo izdajo Šolskega zgodovinskega atlasa, ena karta pa je prevzeta iz Geografskega atlasa Slovenije.

V zaključnem delu knjige se zvrstijo imensko kazalo krajev, osebnosti, ljudstev in bitk ter pregledni časovni trakovi, urejeni glede na glavna zgodovinska obdobja posameznih območij. Z njimi je mogoče primerjati in povezovati sočasne dogodke v različnih delih sveta.

DRŽAVE SVETA 2000 Tatjana Resnik Planinc

Založba Mladinska knjiga je novembra 1999 izdala obsežno delo Države sveta 2000 avtorjev Karla Nataka in Marjete Natek. Na 704 straneh prinaša knjiga podobo današnjega sveta z vsemi svetlimi in temnimi platmi ter na videz nerešljivimi problemi. Pregledno in jedrnatno so po celinah predstavljene glavne naravne, kulturne, zgodovinske, gospodarske in druge značilnosti vseh 193 neodvisnih držav, 75 odvisnih

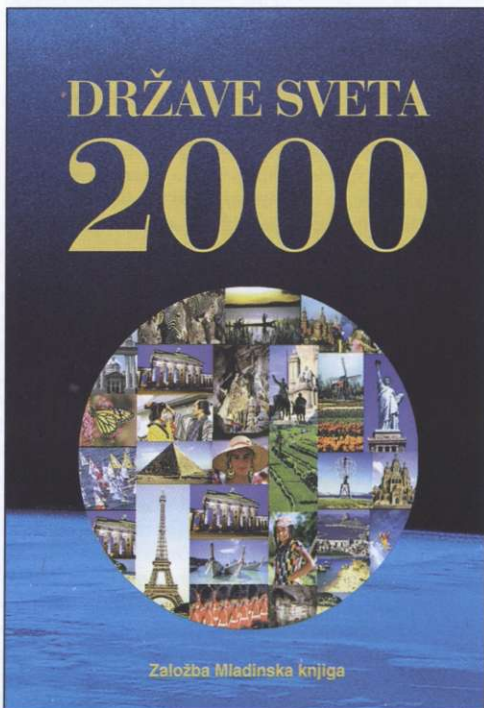
in zunanjih ozemelj ter Antarktike. Temu sledi predstavitev 68 pomembnejših mednarodnih organizacij, literatura in viri ter naslovi na internetu tako za posamezne države kot za mednarodne organizacije.

Po mnenju avtorjev poznavanje sveta že dolgo ni več domena geografije, ampak je postalo nujna vsakdanjega življenja, »prepotrebno orodje za oblikovanje našega odnosa do sodobnega sveta«. Njuno namen je bil postaviti dovolj trden in enovit okvir, v katerega bo lahko vsak uporabnik sam naprej vgrajeval in razvrščal nove informacije. Uporabniku sta želela hkrati predstaviti glavne značilnosti države ali ozemlja, obenem pa mu z navajanjem dejstev omogočiti iskanje nadaljnjih informacij, bodisi v strokovni literaturi ali na internetu.

Z medsebojno primerljivimi in nekoliko obsežnejšimi prikazi vseh držav in drugih ozemelj sta skušala avtorja preseči shematične in pogosto netočne predstave o bolj oddaljenih državah. Slovenija je predstavljena nekoliko podrobneje na devetih straneh, pa tudi njenim štirim sosedam je namenjeno nekoliko več prostora – pet do osem strani. Podobno obsežni so tudi prikazi največjih držav, medtem ko je nekaj najmanjših predstavljenih na eni sami strani, kar je posledica enovitosti prikaza in vnaprej določenega obsega knjige. Vsaki državi in ozemlju sta dodala še kratke opise njihovih najlepših naravnih in kulturnih znamenitosti, pri čemer se zavedeta omejenosti in subjektivnosti izbora.

Predstavitev držav in drugih ozemelj po celinah je narejena po klasičnem geografskem vrstnem redu: najprej vse tri celine Starega sveta (Evropa, Azija, Afrika), nato preostale štiri celine (obe Ameriki, Avstralija z Oceanijo ter Antarktika). Države so razvrščene po uveljavljenih slovenskih imenih in ne po uradnih. Odvisna in zunanja ozemlja so razvrščena po matičnih državah. Določeni težavam pri uvrščanju držav ali ozemelj sta se avtorja izognila tako, da so opisi pri tistih celinah, kjer jih bo uporabnik najverjetneje iskal (npr. Rusijo v Evropi in Turčijo v Aziji). Nekoliko več težav sta imela pri otokih in otočjih sredi oceanov. Tako so npr. Azori obravnavani pri Evropi, Madeira in Kanarski otoki pri Afriki, Bermudi pa pri Severni in Srednji Ameriki.

Vse države so predstavljene po enotni shemi, tako da je knjiga zelo pregledna. Vsak opis države se začne z naslednjimi osnovnimi podatki: uradno ime, državna ureditev, površina, število prebivalcev, gostota, glavno mesto, uradni jezik, denarna enota, bruto domači proizvod, povprečna letna rast BDP ter kodi po standardu ISO 3166 (navedeni sta tričrkovna in dvočrkovna koda Mednarodne organizacije za standardizacijo, ki se vse pogosteje uporabljata v mednarodnem komuniciranju). Vsaka država je prikazana na preglednem zemljevidu, ki je namenjen le najosnovnejši orientaciji. Ker je velikost zemljevida vedno enaka, se zelo spreminja merilo – večja je država,

manjše je merilo. Na robu zemljevida je dodana skica lege države na celini. Vsaka država je predstavljena tudi s svojo uradno zastavo, ki jo uporabljajo ob uradnih priložnostih. Zastave so povzete po knjigi *Flags of the world* in podatkih na internetu. Pomembno dopolnilo besedilu so fotografije. Velika večina jih je iz zbirke Corel Stock Photo Library.

Podrobnejši opisi držav so nadalje razdeljeni na šest poglavij:

- naravne razmere (lega in površje, podnebje, klimogram, vode, tla in rastje),
- prebivalstvo in poselitve (prebivalstvo, poselitve, starostna piramida),
- državna ureditev,
- zgodovina,
- gospodarstvo,
- naravne in kulturne znamenitosti.

Glavni namen tega dela knjige je strokovno korekten oris najpomembnejših značilnosti vsake države s konkretnimi podatki. Pri tem sta avtorja skušala biti čim bolj objektivna. Zaradi omejenega obsega so opisi precej faktografski. Kot poseben problem sta avtorja izpostavila statistične podatke, ki jih navajata izključno kot sestavni del opisov in jih je treba uporabljati z določeno mero previdnosti, čeprav sta se trudila uporabljati podatke iz uradnih publikacij mednarodnih organizacij in državnih statističnih uradov. Zlasti problematični so podatki iz držav v razvoju, kjer gre po večini le za približne ocene domačih in tujih strokovnjakov.

V tem izredno obsežnem projektu so poleg obeh avtorjev pod vodstvom urednice Polone Demšar Mitrovič sodelovali še trije kartografi, štiri lektorice, likovno-tehnični urednik, oseba, odgovorna za opremo ter deset avtorjev fotografij. Upati je, da bo ta izjemno kvalitetna in koristna knjiga naša pot do vseh, ki jih zanima pot v »neprestano se spreminjajoči virtualni in resnični svet našega časa«.

NOVA KNJIGA O KRASU Drago Kladnik

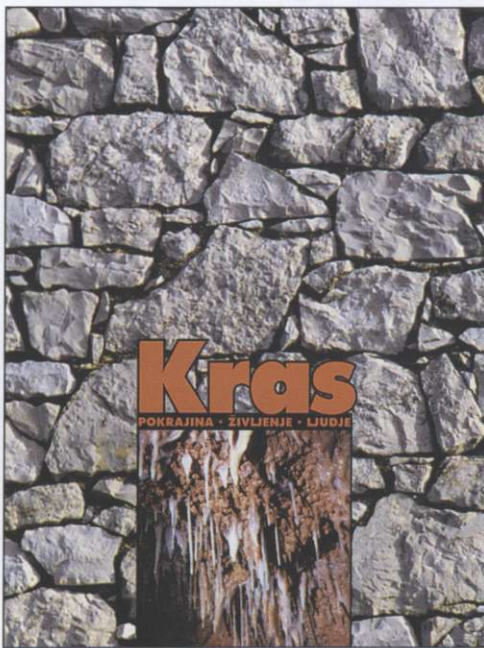
Pri založbi ZRC SAZU (Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti) je izšla knjiga *Kras* s podnaslovom *Pokrajina – življenje – ljudje*, ki jo je izdal Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU iz Postojne. Knjigo velikega formata 31 x 24 cm je uredil akademik dr. Andrej Kranjc, pri čemer sta mu pomagala dr. Vojislav Likar in Milojka Žalik Huzjan. Nastanek pomembnega knjižnega projekta sta finančno podprla Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije ter Slovenska nacionalna komisija za UNESCO. V bistvu gre za izpopolnjeno in slovenskemu uporabniku prilagojeno izdajo monografije *Slovene Classical Karst – Kras*, ki je pri istem založ-

niku izšla konec leta 1997. Z njo se je svetovni javnosti celovito predstavila slovenska pokrajina, v kateri so nastale Škocjanske jame, prvi in doslej edini slovenski pojav oziroma objekt, vpisan v Unescov seznam naravne in kulturne dediščine.

Pri pisanju besedila je sodelovalo 28 avtorjev, fotografije je prispevalo 35 avtorjev, pregledne zemljevide pa so pripravili na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU in Inštitutu za geografijo. V lepo opremljenem delu je tudi precej faksimiliranih dokumentov, skic, starih zemljevidov, fotografij in umetniških del, pa tudi nekaj risb.

V knjigi je na 321 straneh doslej najbolj celovito predstavljena pokrajina Kras, ki je s svojim imenom, prenesenim v strokovno izrazoslovje, postala pojem svetovnih razsežnosti. Tiskanih del o Krasu ni malo, vendar med njimi ni nobenega, ki bi na razumljiv, a hkrati znanstveno natančen način pokrajino predstavilo celovito, z izsledki najnovejših raziskav vred. Čeprav Kras ni velika pokrajina, je po svojih značilnostih in dozdašnjih preučitvah tako raznolika, da ga lahko kot organsko celoto predstavi le večja skupina avtorjev, sestavljena iz strokovnjakov različnih znanstvenih disciplin.

Ob za strokovna dela običajnih poglavij *Uvodu* in *Literaturi* se v knjigi zvrsti 14 glavnih poglavij; nekatera so razdeljena na podpoglavja. Razvrščena so v naslednjem zaporedju: *Geologija Krasa*, *Morfologija Krasa*, *Burja*, *Hidrologija Krasa*, *Speleologija*, *Prst in rastje*, *Živalstvo kraških jam*, *Zaščita in varovanje*

Krasa, Človek na Krasu skozi zgodovino, Družbenogeografski oris, Etnografska podoba Krasa, Arhitektura, Kras v likovni umetnosti ter Sprehod po Krasu s knjigami pod pazduho.

Čeprav se pokrajina Kras ne konča na zahodni meji naše države in se razprostira tudi onstran nje v Italiji, se knjiga iz povsem praktičnih razlogov omejuje predvsem na njen slovenski del. Predstavitelj Krasa kot naravne, družbene in fiziognomske pokrajinske celote bi namreč zahtevala precej več časa in sodelovanja številnih tujih sodelavcev, kar bi bil organizacijsko in finančno še mnogo bolj zahteven zalogaj.

Upati je, da bodo z vključitvijo Slovenije v Evropsko zvezo nastale takšnim prizadevanjem naklonjene okoliščine, saj si pokrajina, ki je bila z izjemo Trsta dolgo poseljena skoraj izključno s slovenskim življem, takšno obravnavo brez dvoma zasluži. Prikaz s človekom povezanih pokrajinskih prvin, ne pa zgolj njih, bi na ta način v marsičem pridobil na znanstveni teži. Politično neobremenjena razmišljanja bi lahko rodila številna nova spoznanja ali pa dozrajšnja vedenja predstavila v novih dimenzijah.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE Jernej Zupančič

Založba Slovenska matica je junija 1999 izdala že dolgo pričakovano knjigo Geografija Slovenije. To temeljno geografsko delo prihaja na knjižne police v času velikih knjižnih izdaj o Sloveniji in Slovencih ter zapolnjuje vrzel predvsem na področju splošnih predstavitev naše države. Namen monografije je podati pregledno sliko stanja in razvoja posameznih prvin geografskih značilnosti in posebnosti Slovenije. Po svoji naravi je geografska monografija eden od temeljnih priručnikov, namenjena vsem, ki iščejo bolj poglobljeno vedenje o času in prostoru, v katerem živijo.

Skoraj 500 strani obsegajoča knjiga je skupinsko delo dvanajstih avtorjev, ki sta ga uredila akademika prof. dr. Ivan Gams in prof. dr. Igor Vrišer. Knjiga posega na vsa temeljna področja geografske vede, ki z različnih zornih kotov prikazuje današnjo pokrajinsko in družbeno stvarnost Slovenije ter povezanost in soodvisnost med posameznimi pokrajinskimi dejavniki. Kratekemu uredniškemu predgovoru sledijo poglavja *Legra Slovenije v Evropi in med njenimi makroregijami* (Ivan Gams), kjer je prikazana lega Slovenije na stiku štirih velikih evropskih makroregij ter obenem na stičišču štirih različnih kulturno-jezikovnih območij. Stičnost v družbenem in naravnem pogledu je zaslužna za marsikatero svojsko potezo današnje Slovenije. Poglavje zaključuje krajši zapis o položaju samostojne Slovenije v sodobni Evropi. Drugo poglavje obravnava površje v Sloveniji, vključno z različnimi teorijami o njegovem razvoju. Sledi posebno poglavje o krasu,

ki ga prikaže po posameznih tipih kraškega površja. Isti avtor nadaljuje tudi del poglavja o podnebju, in sicer *Vreme, sončno obsevanje in temperature*, drugi del (*Padavine in vetrovi*) pa France Bernot. Poglavje se prične s klimatsko lego, za katero je odločilna pravstičnost različnih velikih pokrajinskih enot, ki znatno modificira podnebne značilnosti. Upravičeno je govoriti o regionalni in celo lokalni klimi. Sledi poglavje *Hidrografija* (Marko Kolbezen) s podrobnim prikazom rečnih režimov in hidroloških značilnosti posameznih območij Slovenije. Zaključuje ga krajši zapis o značilnostih slovenskega dela Tržaškega zaliva. V *Pedogeografskih značilnostih* (Franc Lovrenčak) so nanizane značilnosti prsti po posameznih pokrajinskih tipih, v *Rastlinstvu* pa isti avtor poda še značilnosti rastlinskega pokrova. V ospredju razprave so različne gozdne združbe, v katerih avtor predstavlja vpliv in povezanost kamninske osnove, nadmorske višine, podnebja in človekovih vplivov. Poglavje *Živalstvo* (Boris Sket) poda pregled živalskega sveta, ki ga zaključuje s prispevkom o človekovih posegih v naravo in torej tudi sestavo favne. Fizičnogeografski del monografije zaključuje poglavje *Pokrajinsko ekološka sestava Slovenije* (Ivan Gams), ki je regionalizacija po fizičnogeografskih kriterijih z opisom posameznih mezoregij.

Družbeni del pričenja poglavje *Historično-geografska dediščina* (Vladimir Bračič) z orisom nekaterih zgodovinskih procesov, kot so selitve prebivalstva, razvoj naselij, razvoj posameznih gospodarskih panog ter upravne razdelitve, ki so pustile svoje sledove v pokrajini in ljudeh do današnjega dne. Sledi obširno poglavje *Prebivalstvo* (Drago Perko), ki prikazuje naravno in selitveno dinamiko prebivalstva Slovenije ter njegovo starostno, spolno, izobrazbeno, versko, narodno in jezikovno sestavo. Poglavje zaključujejo besedila o Slovencih v sosednjih državah Italiji, Avstriji in na Madžarskem. V poglavju *Poselitev in naselja* (Vladimir in Vera Kokole) so podrobno prikazana podeželska naselja z različnimi tipi hiš ter tlorisno zasnovo. Temu sledi prav tako podrobna predstavitev mest in urbanizacije. Sledi poglavje *Gospodarska geografija* (Igor Vrišer), ki izčrpno poroča o posameznih gospodarskih panogah, pogojih zanje ter posledicah, ki jih puščajo v pokrajini. *Značilnosti prometa in infrastrukture v Sloveniji* sta orisala Matjaž Jeršič in Andrej Černe. Temu sledi poglavje *Turizem* (Matjaž Jeršič), ki podrobno analizira razvoj te za Slovenijo pomembne gospodarske panoge. Avtor je prikazal tudi vlogo in pomen rekreacije ter predvsem učinke na prostor. Poglavje *Varstvo naravne dediščine* (Avgustin Lah) obravnava onesnaževanje in onesnaženost okolja, ki ga povzročajo različne gospodarske dejavnosti. Knjigo zaključuje podrobna *Družbenogeografska regionalizacija Slovenije* (Igor Vrišer). Sledita še *Geslovník in Seznam ilustracij*.

Med odlikami tega dela je treba izpostaviti enostavno, pregledno in logično razvrstitev glavnih pogla-

vij, ekonomičnost podajanja vsebine, jasno izražanje in razumljiv slog. Vsebina je podana strokovno in dokaj izčrpno, a še vedno dovolj razumljivo tudi laičnemu bralcu. Vsako poglavje je opremljeno s seznamom najpomembnejše literature, ki je med besedilom dosledno citirana. Knjiga je tudi bogato opremljena, saj je besedilu dodanih okrog 140 kart, nad 90 preglednic, okrog 70 grafikonov in skic ter okrog 90 slik. V priloženem seznamu ilustracij lahko bralec poišče stran karte, grafikona ali slike, ne pa tudi tabele. Nova monografija je nadaljevanje, nadgradnja in modernizacija Melikove Slovenije izpred skoraj štiridesetih let. Je delo, ki ga bodo gotovo pogosto citirale generacije geografov in vseh tistih, ki jim je spoznavanje naše države, družbe in pokrajinskih značilnosti cilj izobraževanja ali pa predmet vsakodnevnega dela.

V primerjavi z nekaterimi novejšimi geografskimi izdajami je to po grafični in oblikovni plati dokaj skromno. Žal je večina priloženega gradiva v manj privlačni črno-beli tehniki. Zlasti nekatere skice in karte so slabo berljive. Varčevanje pri temeljnih delih nacional-

nega pomena verjetno ni najbolj na mestu. Zavedati se je treba, da so tovrstna dela ena od oblik promocije Slovenije v svetu, a tudi geografije ter ne nazadnje založbe. Moti tudi nedoslednost pri rabi zemljepisnih imen, posebej na kartah. Delu bi koristilo tudi pregledno uvodno poglavje o razvoju geografije v Sloveniji in njen današnji položaj v slovenski družbi. Prav tako bi bilo potrebno dopolniti nekatere vsebine, zlasti administrativno razdelitev, nekatere gospodarske panoge (posebej v okviru terciarnih dejavnosti), promet, telekomunikacije, vplive EU, tematiko obmejnosti in čezmejnega sodelovanja, pa tudi nekatera prebivalstvena vprašanja. Žal manjkajo ugotovitve zadnjih šest let – in teh rezultatov v resnici ni malo. S tem bi Geografija Slovenije nedvomno pridobila na aktualnosti in modernosti. Tudi večja problemska naravnost ter upoštevanje najnovejših procesov – tudi če niso na prvi pogled najbolj »geografski« – bi bili splošni geografski monografiji vsekakor v prid. Tako izpopolnjena splošna monografija Slovenije bi bila nedvomno še ustrežnejši odgovor na izzive časa: geografije kot stroke in Slovenije kot države.

SODELAVCEM GEOGRAFSKEGA OBZORNIKA

Geografski obzornik je revija, ki je namenjena popularizaciji geografije in ki objavlja prispevke s področja geografije in sorodnih ved, zato naj članki tematsko sodijo v te okvire, hkrati pa naj bodo tako dovolj strokovni kot napisani v zadosti poljudnem jeziku. Dobrodošli so prispevki, ki povzemajo rezultate raziskovalnega dela, prispevki s področja izobraževanja, regionalnogeografski članki pa tudi poročila o dejavnostih društev in strokovnih srečanjih.

Da bi bilo naše sodelovanje čim bolj uspešno, na kratko predstavljamo osnovna tehnična navodila vsem dosedanjim in prihodnjim sodelavcem revije.

- Prispevki naj bodo oddani na papirju (natisnjeno besedilo v enem izvodu) in v digitalni obliki (disketa ipd.). To velja tako za besedilo kot za grafične priloge (z izjemo fotografij). Priporočeni formati so DOC za besedila, CDR za karte in XLS za grafikone.
- Dolžina prispevka naj ne presega 15.000 znakov.
- Slikovne priloge (fotografije, grafikoni, karte) naj bodo opremljene z ustreznimi podnapisi oziroma naslovi.
- Pri oblikovanju preglednic, grafikonov in kart upoštevajte format revije. Izogibajte se prevelikim slikovnim in tabelaričnim prilogam.
- Obvezne sestavine daljših strokovnih prispevkov so izvleček, ključne besede ter uporabljena literatura oziroma viri.
- Obseg izvlečka naj bo med 300 in 600 znakov skupaj s presledki.
- Citiranje in seznam literature naj bosta v skladu s standardi te revije.
- Avtorji naj ne pozabijo dodati osnovnih podatkov o sebi (izobrazba in naziv, naslov, telefon ipd.).

Za konec vas še enkrat vabimo k sodelovanju in upamo, da se boste vabilu čim bolj množično odzvali.

Urednik

Machu Picchu (foto: Mimi Urbanc)

NAROČILNICA – (preslikaj in izreži)

Šola

Naslov

Datum

Davčna številka smo/nismo zavezanci za DDV

Naročamo **komplet diapozitivov** (ustrezno obkroži):

1. **AZIJA** (105 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 23.000,00 SIT;
2. **AFRIKA** (105 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 23.000,00 SIT;
3. **ZEMELJSKO POVRŠJE – pojavi in procesi** (135 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 28.500,00 SIT;
4. **SLOVENIJA Z ZAMEJSTVOM I** (143 originalnih posnetkov s spremnim besedilom), cena 29.500,00 SIT;
5. **SEVERNA AMERIKA** (90 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 22.000,00 SIT;
6. **LATINSKA AMERIKA** (120 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 27.500,00 SIT;
7. **AVSTRALIJA Z OCEANIJO IN POLARNIMI OBMOČJI** (105 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 23.000,00 SIT.

Naročamo **vodničke** (ustrezno obkroži):

1. **IRSKA** – vodniček po Irski, cena 850,00 SIT;
2. **SIRIJA** – vodniček po Siriji, cena 1.000,00 SIT;
3. **KOZJAK-ROGAŠKA SLATINA-BOČ-KRAŠKI ROB (relief, kamnine in geološka struktura)** – tematski vodniček, cena 1.000,00 SIT.

Žig:

Podpis odgovorne osebe:

Naša davčna številka je 23165294 in smo davčni zavezanci. Račun vam pošljemo skupaj z naročenimi zbirkami. Denar nakažite na žiro račun: Ljubljansko geografsko društvo, Aškerčeva 2, Ljubljana, št. žr. 50100-620-133-05-1010115-1620908.